

Anna Dąbrowska
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0003-3389-4111](https://orcid.org/0000-0003-3389-4111)

Anna Burzyńska-Kamieniecka
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0002-5034-806X](https://orcid.org/0000-0002-5034-806X)

Filologia polska – językoznawstwo na Uniwersytecie Lwowskim

Rozwój badań lingwistycznych rozpoczął się na Uniwersytecie Lwowskim (UL) w połowie XIX w., ale prawdziwy rozkwit językoznawstwa polonistycznego nastąpił w latach 1920–1939, kiedy funkcjonowała katedra języka polskiego¹. Nie oznacza to, że wcześniej nie prowadzono zajęć z gramatyki języka polskiego, o czym piszemy poniżej.

Struktura artykułu jest następująca.

W pierwszej części przedstawiamy informację o językach wykładowych i urzędowych na UL ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji języka polskiego, w drugiej – okoliczności powstania katedry języka polskiego. W trzeciej charakteryzujemy sylwetki najważniejszych postaci lwowskiej polonistyki – profesorów i docentów, a także biogramy asystentów, którzy rozpoczęli kariery naukowe na lwowskiej uczelni w dwudziestolecu międzywojennym.

I. Języki wykładowe i urzędowe na Uniwersytecie Lwowskim

W czasie działania Uniwersytetu Józefińskiego podstawowym językiem wykładowym była łacina, niektóre przedmioty wykładano także po rusku², teologię pastoralną wykładano po polsku (Finkel 1894: 87). Na Wydziale Medycznym położnictwo – ze

¹ Leszek Bednarczuk okres dwudziestolecia międzywojennego nazwał „złotym okresem językoznawstwa lwowskiego” (Bednarczuk 2011: 212).

² Język ruski to ukraiński; takiej nazwy używano w omawianym okresie.

względu na akuszerki – wykładano po polsku (Finkel 1894: 103). Po utworzeniu UL w 1817 r. wprowadzono niemiecki i łacinę jako języki wykładowe, a w przypadku niektórych przedmiotów język krajowy (czyli polski lub ruski). Na Wydziale Filozoficznym wszystkie przedmioty miały być wykładane po niemiecku (Finkel 1894: 245). W 1817 r. utworzono Katedrę Języka i Literatury Polskiej z polskim językiem wykładowym, między innymi dlatego, by urzędnicy austriaccy mogli robić karierę w Galicji (Finkel 1894: 244).

W XIX w. władze austriackie podejmowały kilka różnych decyzji dotyczących języków wykładowych na UL. W trakcie Wiosny Ludów wydano rozporządzenie (29 września 1848 r.), zgodnie z którym na całym uniwersytecie język polski stawał się językiem wykładowym (Redzik 2017: 109). Jednak protesty profesorów niemieckich i stłumienie nastrojów rewolucyjnych doprowadziły do kolejnej decyzji władz: dwa miesiące później skasowano to zarządzenie i wprowadzono język niemiecki jako wykładowy. W 1870 r. usunięto język niemiecki jako wykładowy i prowadzono nauczanie w obu językach krajowych (polskim i ruskim), co stworzyło sytuację, że w roku akademickim 1874/75 na uniwersytecie było 59 wykładów po polsku, 13 po łacinie, 11 po niemiecku i 8 po rusku. 27 kwietnia 1879 r. cesarz wprowadził na UL język polski jako urzędowy³, co w niedługim czasie doprowadziło do spolszczenia uniwersytetu (Dybiec 2011: 69–70). Przemysław M. Żukowski zauważa, że wpłynęło to na atrakcyjność studiów; od tego też czasu egzaminy doktorskie i przewody habilitacyjne miały odbywać się w języku polskim, zasada ta dotyczyła także języka obrad ciał kolegialnych uczelni (Żukowski 2011: 421)⁴.

Na UL na początku XX w. była znaczna przewaga języka polskiego nad ruskim. W 1900 r. oferowano 167 wykładów w języku polskim, 17 w ruskim, 15 po łacinie i 3 po niemiecku (Redzik, red., 2017: 150), a w roku akademickim 1906/07 prowadzono 185 wykładów po polsku i tylko 19 po rusku, 14 po łacinie i 5 po niemiecku. Rusini byli z takiej sytuacji niezadowoleni, rozpoczęli więc zamieszki na uniwersytecie i wysunęli żądanie utrakwizacji uczelni. Tego ostatniego nie chcieli z kolei Polacy, preferujący utworzenie osobnego uniwersytetu ukraińskiego. Ten zaś nie mógł powstać, ponieważ było za mało studentów ukraińskich, brakowało też profesorów i docentów Rusinów (Ukraińców), a także środków finansowych (Dybiec 2011: 70). Na tle języka, w którym można się było zapisać na studia, dochodziło do sporów. Niektórzy dziekani odmawiali wpisania na studia po rusku, ponieważ językiem urzędowym na uniwersytecie był polski (Żukowski

³ Wcześniej, 4 lipca 1871 r., dekret cesarza dawał swobodę wyboru języka wykładowego (Chrostek 2016: 9).

⁴ Decyzje tego typu wiązały się z wydarzeniami politycznymi. W 1867 r. w bitwie pod Sadową Austria przegrała z Prusami, w wyniku czego monarchia austriacka przekształciła się w dualistyczne państwo Austro-Węgier. Galicja otrzymała autonomię; w 1869 r. wprowadzono język polski do szkół wszystkich szczebli i urzędów, a w sądownictwie dopuszczono język polski i ruski.

2011: 422; Redzik, red. 2017: 109). Język polski był językiem wykładów przez całe dwudziestolecie międzywojenne⁵.

We wrześniu 1939 r. rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza (UJK) Roman Longchamps de Brier (w DALO jako Roman Longchamps) (1883–1941)⁶ został odwołany, a na jego miejsce mianowano zaufanego działacza partyjnego Mychajłę Marczenkę (ukr. Михайло Марченко) (1902–1983), który ogłosił 30 października 1939 r., że językiem urzędowym na uczelni jest język ukraiński, a ponieważ nie wszyscy go znali, wprowadzono obowiązkowe nauczanie. Już w styczniu 1940 r. ze względu na niedostosowanie się do tego obowiązku nowy rektor nakazał przejście na język ukraiński w ciągu tygodnia. Po interwencji Wandy Wasilewskiej Polacy nieznający ukraińskiego mogli przejściowo nadal wykładać po polsku. Pełna ukrainizacja lwowskiej uczelni była wstrzymywana przez Sowietów, niechęcych wzrostu dążeń narodowościowych Ukraińców (Wrzesiński 2011: 441). Uniwersytet Jana Kazimierza został przekształcony 8 stycznia 1940 r. w ukraiński Lwowski Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki (LNUIF).

II. Katedra Języka Polskiego na Uniwersytecie Jana Kazimierza/Lwowskim Państwowym Uniwersytecie im. Iwana Franki w latach 1939–1945

Początkowo na UL, podobnie jak na Uniwersytecie Jagiellońskim (UJ), Uniwersytecie Warszawskim (UW) czy Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, nie istniały odrębne katedry języka polskiego (Urbańczyk 1993: 179). Tworzono je dopiero po I wojnie światowej. Katedra języka polskiego powstała na UL w 1920 r., czyli ponad sto lat później od momentu powołania (4 listopada 1817 r.) na Wydziale Filozoficznym⁷ Katedry Języka i Literatury Polskiej⁸ przez cesarza Franciszka I (Starzyński 1894: 16). Powstała ona w wyniku reorganizacji katedr językoznawczych na UJK. Katedrę języka polskiego i języków słowiańskich podzielono wówczas na dwie katedry: Katedrę Języka Polskiego oraz Katedrę Filologii Słowiańskiej⁹, a z katedry językoznawstwa indoeuropejskiego i sanskrytu wyodrębniono językoznawstwo porównawcze (indoeuropejskie)¹⁰.

⁵ W roku akademickim 1938/39 przyjęto na studia na Wydziale Humanistycznym 278 osób; dla 239 język polski był językiem pierwszym, dla 18 – ukraiński, a dla 1 – hebrajski i jidysz (Sroka 2017: 571).

⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1096, [AUWR_UA_000_26_0_5_1096_64962](#).

⁷ Od 1 listopada 1924 r. Wydział Filozoficzny został podzielony na dwa wydziały: Wydział Humanistyczny (do którego należały wszystkie filologie, w tym Katedra Języka Polskiego) i Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Taki podział na UJK obowiązywał do 1939 r.

⁸ Nazwę *Katedra Języka Polskiego i Historii Literatury Polskiej* zmieniono na *Katedrę Historii Literatury Polskiej* na posiedzeniu komisji polonistycznej, które odbyło się 21 czerwca 1931 r. Zob. Chrostek (2016: 40).

⁹ Zob. artykuł poświęcony historii filologii słowiańskiej w niniejszym tomie.

¹⁰ Zob. artykuł poświęcony historii orientalistyki w niniejszym tomie.

Sytuacja UJK diametralnie zmieniła się we wrześniu 1939 r. wraz z wkroczeniem Armii Czerwonej do Lwowa. Przeprowadzono reorganizację uniwersytetu według wzorów radzieckich, m.in. rok akademicki został podzielony na semestry, wprowadzono nowy regulamin studiów, naukę języka rosyjskiego i ukraińskiego, nowe przedmioty nauczania (ideologiczne), których ogólna liczba „przekraczała czas poświęcony dyscyplinom polonistycznym” (Inglot 1995: 254). Poza tym w katedrze języka polskiego realizowano przedwojenny program¹¹. Wykładano gramatykę opisową i historyczną, język staro-cerkiewno-słowiański i prowadzono seminarium językowe. Do wyboru proponowano studentom m.in. historię lingwistyki i historię dialektologii polskiej (Inglot 1995: 253–255).

Istniejący od roku 1924 Wydział Humanistyczny podzielono w 1939 na dwa wydziały: Wydział Historyczny oraz Wydział Filologiczny. Polonistykę, wchodzącą w skład tego ostatniego, tworzyły m.in. dwie katedry: literatury polskiej, którą kierował Juliusz Kleiner (1886–1957)¹² oraz języka polskiego, na czele której stał Witold Taszycki (1898–1979)¹³. Jako docent pracował w niej Zdzisław Stieber (1903–1980)¹⁴, asystentami¹⁵ wówczas byli: Stanisław Rospond (1906–1982)¹⁶ i Przemysław Zwoliński (1914–1981) (Inglot 1995: 245). Z nakazu rektora 15 stycznia 1940 r. na stanowisko laborantki dołączyła do katedry sławistka Halina Olszewska (1912–?)¹⁷.

III. Sylwetki uczonych i ich dorobek naukowy

Ten fragment artykułu podzieliłyśmy na dwie części¹⁸. W pierwszej – w układzie chronologicznym – omawiamy sylwetki profesorów i docentów. Są to językoznawcy

¹¹ Wybór przedmiotów prowadzonych przez poszczególnych pracowników Katedry Języka Polskiego UJK został zamieszczony w formie aneksu na końcu artykułu (tabele 1–4).

¹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 847, [AUWR_UA_000_26_0_5_847_56843](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, [AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 80, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_80_66689](#).

¹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1858, [AUWR_UA_000_26_0_5_1858_56657](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 249, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_249_66603](#).

¹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2168, [AUWR_UA_000_26_0_5_2168_62755](#).

¹⁵ Jak podaje Mieczysław Inglot, w skład Katedry Języka Polskiego wchodziły cztery osoby: profesor, docent, asystent i laborant (Inglot 1995: 252). W teczce osobowej S. Rosponda są dokumenty z 8 lutego 1940 r., w których Rospond podpisuje się jako docent.

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 158, k. 42, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_158_53830&view=single&p=51](#).

¹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1640, [AUWR_UA_000_26_0_5_1640_56714](#).

ALNUIF, P_119, op. 1, spr. 158, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_158_53830](#).

¹⁷ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 544, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_544_66494](#).

¹⁸ Charakterystyka poszczególnych postaci opiera się zarówno na materiałach wcześniej publikowanych, jak i na teczach osobowych z DALO. Duża część zachowanych dokumentów dotyczy spraw finansowych — pensji (remuneracji), składek na ubezpieczenie, dodatków drożyznianych i obciążeniowych, zaliczek, pożyczek i ich spłat, zapomóg oraz dokumentów związanych z zatrudnieniem. Zdarza się – jak w przypadku

poloniści oraz sławiści poloniści; w kolejności (według pełnionych funkcji kierowników): Antoni Małecki (1821–1913)¹⁹, który objął Katedrę Języka i Literatury Polskiej w 1856 r., Antoni Kalina (1846–1906)²⁰ dostał ten etat w 1888 r., Adam Kryński (1844–1932)²¹ kierował katedrą od 1908 do 1914 r., Kazimierz Nitsch (1874–1958)²², Henryk Ułaszyn (1874–1956)²³, Tadeusz Lehr-Spławiński (1891–1965)²⁴, pełniący przez pewien czas funkcję kierownika Katedry Filologii Słowiańskiej i Katedry Języka Polskiego, a także Henryk Gaertner (1892–1935)²⁵ i Witold Taszycki – ostatni kierownik Katedry Języka Polskiego na UJK. Prowadził ją także w latach 1939–1941 oraz 1944–1945. Ponadto przedstawiamy biogramy Marii Dłuskiej (1900–1992)²⁶, kierowniczkę Laboratorium Fonetyki Eksperymentalnej (LFE), oraz lingwistę sławistę Zdzisława Stieberta, którego losy związane są z lwowską uczelnią do 1945 r.

W drugiej części przedstawiamy portrety asystentów, których kariery naukowe na UJK dopiero się rozpoczynały. Niektórzy z nich odegrali znaczącą rolę po II wojnie światowej w polskich ośrodkach naukowych poza Lwowem, np. Stanisław Bąk (1900–1981)²⁷, Władysław Kuraszkiewicz (1905–1997)²⁸, Stanisław Jodłowski (1902–1979)²⁹, Franciszek Jakubowski (1906–?)³⁰, Zygmunt Rysiewicz (1911–1954)³¹, Stefan Hrabec (1912–1972)³², a także Stanisław Rospond, zatrudniony na UJK w 1936 r. Inni asystenci nie kontynuowali kariery naukowej, np. dwie asystentki w Katedrze Języka Polskiego: Stefania Wójcik (Wójcikówna) (?–?)³³ i Janina Dalbor (Dalborówna) (1900–1989 lub 1990)³⁴.

Przedstawiamy również sylwetki asystentek LFE oraz metodyków nauczania literatury i języka polskiego. Asystentkami LFE były: Zofia Izdebska-Sokolnicka (w DALO

Henryka Gaertnera — że stanowią one większość dokumentówteczki osobowej, niewiele jest natomiast informacji o dorobku naukowym poszczególnych uczonych — listy publikacji bywają dołączone do wniosków awansowych na profesora nadzwyczajnego lub zwyczajnego. Rzadkie są też kopie dyplomów czy recenzje prac habilitacyjnych.

¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775](#).

²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, [AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158](#).

²¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, [AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817](#).

²² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1357, [AUWR_UA_000_26_0_5_1357_56751](#).

²³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1920, [AUWR_UA_000_26_0_5_1920_56641](#).

²⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799](#).

²⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 408, [AUWR_UA_000_26_0_5_408_51618](#).

²⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 583, [AUWR_UA_000_26_0_5_583_52186](#).

²⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 142, [AUWR_UA_000_26_0_5_142_56072](#).

²⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1016, [AUWR_UA_000_26_0_5_1016_56813](#).

²⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 652, [AUWR_UA_000_26_0_5_652_52174](#).

³⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2232, [AUWR_UA_000_26_0_5_652_52174](#).

³¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1669, [AUWR_UA_000_26_0_5_1858_56657](#).

³² DALO, z. 26, op. 5, spr. 484, [AUWR_UA_000_26_0_5_484_52206](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 476, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_476_66552](#).

³³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 321, [AUWR_UA_000_26_0_5_321_51640](#).

³⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 545, [AUWR_UA_000_26_0_5_545_52194](#).

jako Sokolnicka-Izdebska) (1905–?)³⁵, Maria Oszczepalska (1912–?)³⁶, Ewa Rządowska (1913–2009)³⁷ oraz ostatnia z asystentek Janina Kalita (1918–?)³⁸, a metodykami byli: Juliusz Balicki (1890–1963)³⁹, Zygmunt Gerstmann (?– ok. 1960)⁴⁰, Ryszard Skulski (1890–1951)⁴¹ i Juliusz Kijas (1899–1967)⁴².

1. Profesorowie i docenci

Antoni Małecki

Antoni Małecki jest bardzo zasłużony dla lwowskiej polonistyki⁴³. Jako pierwszy wykładał w języku polskim⁴⁴ (1856 r.) jeszcze przed dekretem cesarskim z 1871 r., wprowadzającym polonizację uczelni. Był autorem dwóch gramatyk (zob. Lesiakowski 2018), które napisał, starając się o profesurę we Lwowie – *Gramatyka języka polskiego „większa”* (1863) i *Gramatyka języka polskiego „szkolna”* (1863). *Gramatykę większą* charakteryzuje Stanisław Urbańczyk, podkreślając spostrzeżenia trafne i „chybione”, zwłaszcza w odniesieniu do fonetyki. Za „dobrze opracowaną” uznaje fleksję i etymologię, składnia zaś stanowi „najlepszą i najobszerniejszą część gramatyki” (Urbańczyk 1993: 86–87). Napisana przez Małeckiego *Gramatyka historyczno-porównawcza języka polskiego* (1879) była – jak to później określono – kompromitacją (Urbańczyk 1993: 91, 115–117). Zarzucano Małeckiemu nieznaną nowszych prac językoznawczych oraz zacofanie metodyczne. *Gramatykę szkolną* wykorzystywano jako podręcznik aż do 1923 r., chociaż doczekała się bardzo krytycznej recenzji Jana Rozwadowskiego, o czym świadczy sam jej tytuł: *Trzynaste wydanie szkodliwego podręcznika* (1921). *Gramatyka większa* zyskała lepszą ocenę, podkreślano jej znaczenie pedagogiczne – dzięki niej nauczanie języka polskiego uzupełniono o wiedzę współczesną (Urbańczyk 1993: 123).

Małeckiego charakteryzował patriotyzm i miłość do języka polskiego, czego wyraźnym przejawem było żądanie, by habilitacja Romana Pilata (1846–1906)⁴⁵ odbyła się po polsku. Sprzeciwiali się temu Austriacy wchodzący w skład stosownego gremium –

³⁵ Zofia Sokolnicka po mężu Izdebska. W inwentarzu DALO, sporządzonym po rosyjsku, podano jej drugie nazwisko jako pierwsze. W celu zachowania porządku alfabetycznego tego zapisu nie zmieniono.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 765, [AUWR_UA_000_26_0_5_765_51600](#).

³⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1437, [AUWR_UA_000_26_0_5_1437_56743](#).

³⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 657, [AUWR_UA_000_26_0_5_1437_56743](#).

³⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 781, [AUWR_UA_000_26_0_5_781_56853](#).

³⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 52, [AUWR_UA_000_26_0_5_52_49131](#).

⁴⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 407, [AUWR_UA_000_26_0_5_407_51619](#).

⁴¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1739, [AUWR_UA_000_26_0_5_52_49131](#).

⁴² DALO, z. 26, op. 5, spr. 846, [AUWR_UA_000_26_0_5_846_56844](#).

⁴³ Biografia Małeckiego i jego działalność literacka została przedstawiona w artykule dotyczącym literaturoznawstwa polonistycznego w tym tomie. Ograniczamy się więc do omówienia jego dokonań językoznawczych.

⁴⁴ Aczkolwiek wykład inauguracyjny wygłosił w języku niemieckim (Finkel 1894: 336).

⁴⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1512, [AUWR_UA_000_26_0_5_1512_56735](#).

podjęli nawet uchwałę wykluczającą język polski w takich przypadkach. Wówczas Małecki na znak protestu wycofał się z komisji (choć habilitacja dotyczyła jego ucznia). Sprawa trafiła do ministerstwa w Wiedniu i zakończyła się „po myśli Małeckiego” (Maślanka 2011: 351).

Antoni Kalina

Antoni Kalina pochodził z rodziny chłopskiej. Początkowo uczył się w wiejskiej szkole w rodzinnej Krępie (powiat ostrowski), a następnie w Królewskim Katolickim Gimnazjum w Ostrowie Wielkopolskim.

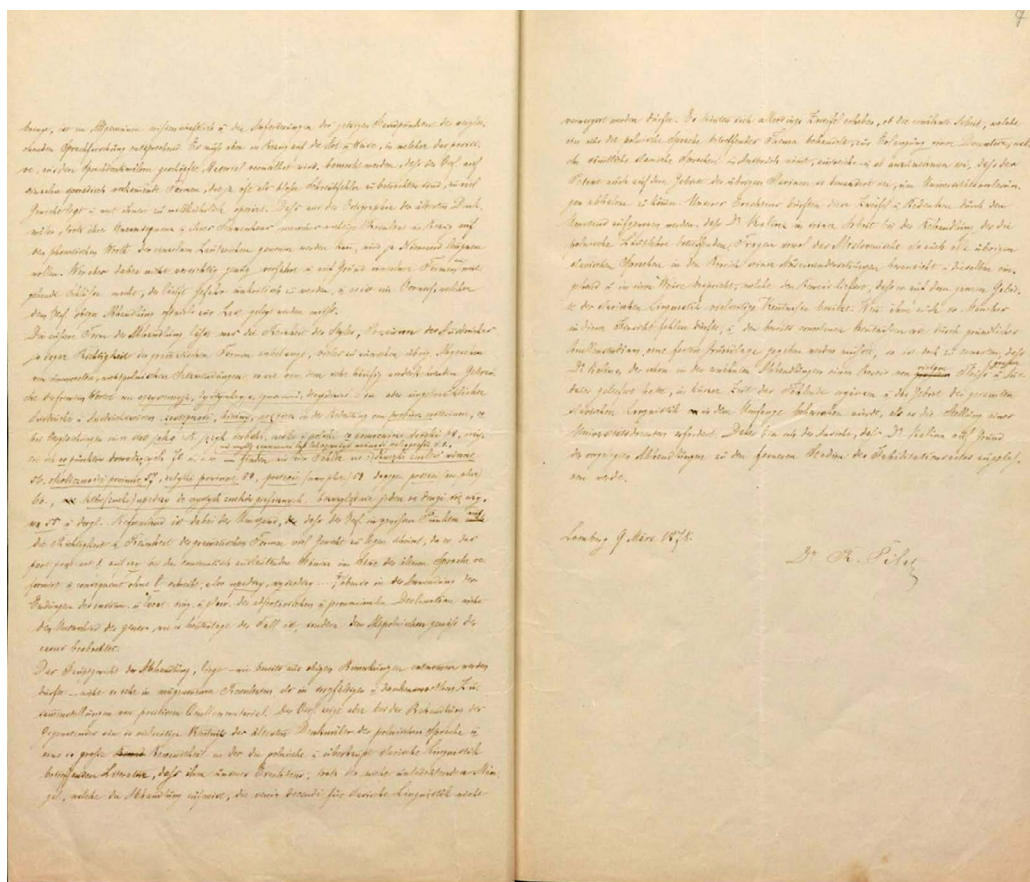
Z gimnazjum usunięto go w 1863 r. za wykonanie zakazanej przez pruskie władze pieśni *Boże, coś Polskę...* (Brzezińska, Czachowski 2016: 24), w wyniku czego przez dwa lata nie chodził do szkoły. Po tej przerwie w nauce przeszedł do gimnazjum w Śremie. W 1868 r. podjął studia na uniwersytecie we Wrocławiu (ówczesnym Breslau), gdzie przez trzy semestry studiował historię i filologię polską. Później w Berlinie i Pradze studiował historię, filologię polską i klasyczną. W Halle w 1872 r. przedstawił pracę doktorską *De fontibus apud veteres scriptores, qui ad Sauromatarum res pertinent*. Po jej obronie podjął dalsze studia w Pradze, a także podróżował w celach badawczych po Czechach, Morawach i Słowacji, w efekcie czego wydał książkę *La langue des Tziganes slovaques* (1882). Odbił również podróż do Serbii, Bośni i Hercegowiny. Relację z podróży do Belgradu wydał pod tytułem *Opis Białogrodu* (1875). W tych latach zaczęły się też pojawiać pierwsze prace językoznawcze Kaliny, między innymi pierwsza część *Historii języka polskiego*. Kalina uzyskał kolejne stypendium Fundacji im. Śniadeckich, które wykorzystał na podróż do Bułgarii, Rumelii i Turcji w celu badania języka bułgarskiego. Podróżował konno, siedząc w siodle po 12 godzin dziennie i żywiąc się melonami. Wyniki badań terenowych ogłosił w pracy *Studia nad historią języka bułgarskiego* (1891). Bułgarski książę Ferdynand I Koburg (1861–1948) przyznał Kalinie za to opracowanie srebrny medal Za Naukę i Sztukę (Brzezińska, Czachowski 2016: 38).

Kolejnym miejscem jego studiów był Petersburg, gdzie zajmował się etnografią i porównywaniem języków słowiańskich. W drugiej połowie lat 70. XIX w. przeniósł się do Lwowa. Na podstawie pracy *Rys historii samogłosek staropolskiego języka w porównaniu z innymi językami starosłowiańskimi* otrzymał na UL habilitację (1877).

Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli Roman Pilat i Emilian Ogonowski (ukr. Омелян Огоновський) (1833–1894)⁴⁶. Lektura ręcznie napisanej recenzji Pilata wskazuje na dość krytyczne stanowisko oceniającego⁴⁷.

⁴⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1396, [AUWR_UA_000_26_0_5_1396_56749](#).

⁴⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 4 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=4](#).

II. 1. Dwie ostatnie strony recenzji habilitacji Antoniego Kaliny
podpisanej przez Romana Pilata (1878)

Nie podoba mu się na przykład określenie „samogłoski pośredniczące” (*Vermittlungsvokale*) jako oznaczenie samogłosek miękkich, natomiast pozytywnie ocenia część poświęconą półsamogłoskom⁴⁸. Recenzent zauważa, że habilitant często jest za mało ostrożny wobec starych zapisów, nie bierze pod uwagę tego, że w grę może wchodzić po prostu zwykły błąd zapisu (*bloße Schreibfehler*). Pilat równie krytycznie wypowiada się na temat stylu rozprawy, zarzucając na przykład stosowanie *co* zamiast *jako* w porównaniach, np. „język serbski, czeski i polski, co pomocnicze środki są; użycie ich co punktów dowodzących to”. Jeśli natomiast chodzi o samogłoski nosowe, Kalina poczynił wiele słusznych uwag. Metoda zastosowana w pracy przez habilitanta odpowiadała wykorzystywanym w językoznawstwie porównawczym.

Pojawiły się też zarzuty odnoszące się do stylu pracy: jasność, precyzja wyrażania się czy stosowanie form gramatycznych „pozostawiają wiele do życzenia” (*viele zu*

⁴⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 5 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=5](https://auwr.uj.edu.pl/auwr/UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=5).

Wünschen übrig). Pilat wytyka niepolSKI szyk zdania, zwraca uwagę na powtarzające się słowa *egzystencyja*, *dystynkcyja*, *ignorować*, *decydować*, a także *zastępczość*, *bieżny*, *pręgier* oraz inne niedociągnięcia. Recenzent stwierdza jednak, że autor wykazuje się bardzo dobrą znajomością zabytków staropolskich, a także literatury polskiej i słowiańskiej. W konkluzji pisze: „Jestem zdania, że dr Kalina na podstawie przedłożonej rozprawy naukowej może zostać dopuszczony do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego”⁴⁹.

Na egzaminie Kalina otrzymał ocenę zadowalającą (*befriedigend*)⁵⁰. Aby zostać doktorem habilitowanym, musiał dodatkowo przedstawić nostryfikację dyplomu doktorskiego z Halle⁵¹.

Z dniem 1 października 1888 r. Kalina został profesorem nadzwyczajnym na Uniwersytecie Lwowskim.

Kierował Katedrą Sławistyki, a po uzyskaniu tytułu profesora zwyczajnego był dziekanem Wydziału Filozoficznego (1893/94), kolejno prodziekanem, a w 1904 r. – rektorem UL. Wchodził w skład cesarsko-królewskiej komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych we Lwowie. Był członkiem korespondentem Akademii Umiejętności (AU), a w 1895 r. stał się jej członkiem czynnym. Należał do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, był założycielem i prezesem (1895–1900) Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie. Na jego czele stał przez dziesięć lat, a kiedy – ze względu na stan zdrowia – ustąpił, został członkiem honorowym. Założył czasopismo poświęcone etnologii i antropologii kulturowej „Lud” (pierwszy numer ukazał się w 1895 r.) i był jego pierwszym redaktorem.

Dorobek Kaliny w zakresie językoznawstwa polskiego oceniali Urbańczyk, którego opinia była już przywołana, i Jan Kamieniecki. Ten ostatni stwierdza, że przykładem trwałego wkładu Kaliny do nauki jest uznawany do dzisiaj podział grafii staropolskiej na trzy okresy: grafie prostą, złożoną i diakrytyczną oraz zasady wydawania tekstów staropolskich (Kamieniecki 2015: 76). Kalina napisał m.in. *Rozbiór krytyczny pieśni „Bogarodzica”* (1880), *Mowa kaszubska jako narzecze języka polskiego* (1893). *Historia języka polskiego* (1883) Kaliny była czasem krytykowana, ale Urbańczyk podkreśla jej wartość wynikającą z podawania wielu przykładów (Urbańczyk 1993: 119–121).

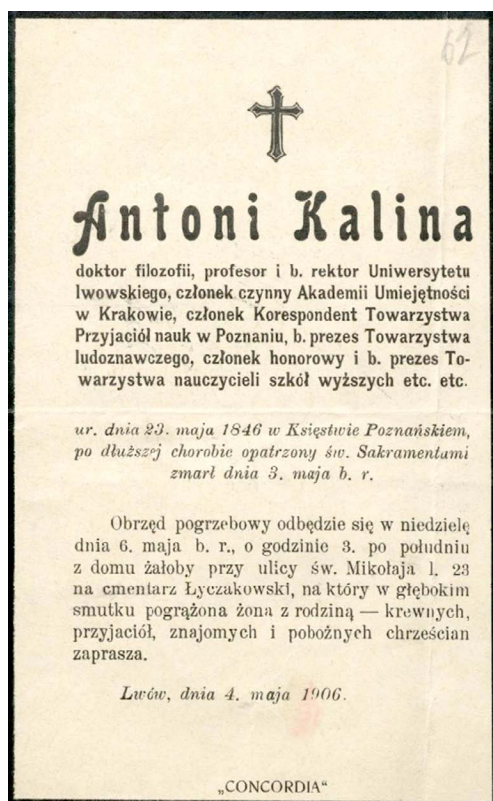
Kalina zmarł niespodziewanie 3 maja 1906 r. Pogrzb odbył się trzy dni później⁵². Pochowano go w grobowcu rodziny Ciemniewskich na Łyczakowie.

⁴⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 6 verso + k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=9](https://auwr.uj.edu.pl/auwr/UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=9).

⁵⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 23 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=26](https://auwr.uj.edu.pl/auwr/UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=26).

⁵¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 10 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=12](https://auwr.uj.edu.pl/auwr/UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=12).

⁵² *Kronika. Pogrzb ś.p. Antoniego Kaliny*, „Gazeta Lwowska” 1906, 105, [<https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/42882/edition/37313>] [dostęp online: 10.10.2024].

Il. 2. Informacja z Zakładu pogrzebowego „Concordia” o pogrzebie Antoniego Kaliny (1906)

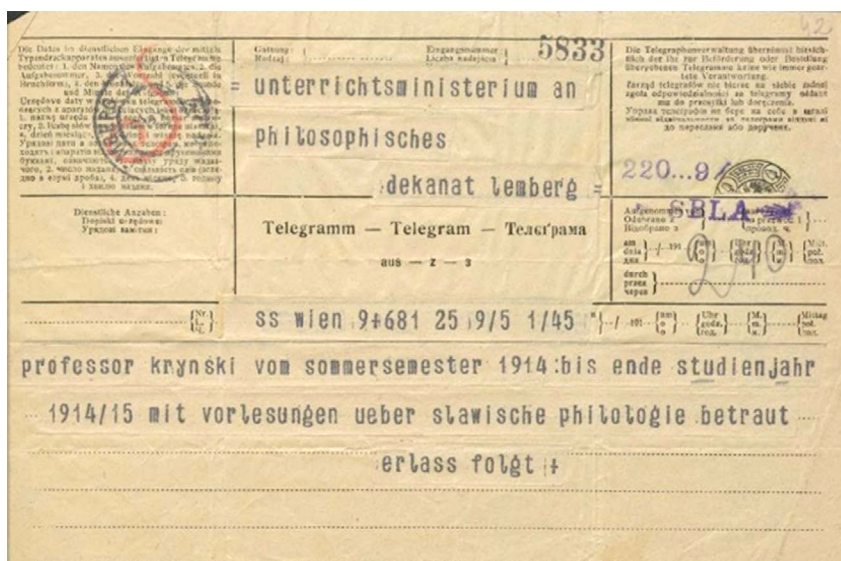
Il. 3. Grobowiec rodziny Ciemienievskich. Cmentarz Łyczakowski (pole 59b, grób nr 82)

Adam Kryński

Adam Kryński urodził się w Łukowie na Podlasiu 15 maja 1844 r. Uczył się w Szkole Realnej w Siedlcach i w Gimnazjum Realnym w Warszawie, następnie studiował w Szkole Głównej Warszawskiej na Wydziale Matematyczno-Fizycznym, później zaś na Filologicznym. Studia ukończył obroną pracy magisterskiej *O dźwiękach nosowych w językach słowiańskich*, którą opublikował po rosyjsku w 1870 r. Następnie wyjechał na rok do Lipska, gdzie studiował u Augusta Leskiena (1840–1916) i Georga Curtiusa (1820–1885). W 1875 r. został członkiem komisji językowej AU. Ponad 20 lat (1871–1891) pracował w II Gimnazjum w Warszawie (Szober 1934: VIII). W 1890 r. współredagował *Wielką encyklopedię powszechną ilustrowaną*, do której napisał wiele haseł związanych z językoznawstwem. W 1884 r. założył w Warszawie czasopismo „Prace Filologiczne”, co Stanisław Szober określił jako „niepożyta zasługa Kryńskiego” (Szober 1934: IX). Wraz z Janem Karłowiczem (1836–1903) i Władysławem Niedźwiedzkiem (1849–1930) napisał *Słownik języka polskiego* (tzw. słownik warszawski).

Będąc we Lwowie, redagował założone przez Kalinę czasopismo „Lud” (od 1909 r.), a później w Warszawie (1915) – „Wisłę”.

W latach 1915–1917 był profesorem UW, na którym w latach 1915–1916 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego, w okresie 1908–1914 był profesorem UL – w 1908 r. objął po Kalinie Katedrę Filologii Słowiańskiej.

Il. 4. Telegram z Ministerstwa Wyznań i Oświaty w sprawie powierzenia Adamowi Kryńskiemu wykładów z filologii słowiańskiej na rok akademicki 1914/15

Innymi branymi wówczas pod uwagę kandydatami byli: Stanisław Dobrzycki (1875–1931), Franciszek Krčák (1868–1916)⁵³, Jan Leciejewski (1854–1929)⁵⁴, Kazimierz Nitsch. Komisja uznała jednak, że czasowo powinno się powierzyć tę katedrę profesorowi Kryńskiemu z Warszawy, jednemu „z najbardziej zasłużonych badaczy na polu filologii polsko-słowiańskiej”⁵⁵. Na tę propozycję Kryński odpowiedział listownie.

W listopadzie 1908 r. Kryński pisze do „Świętnego Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego” prośbę o utworzenie oddzielnego seminarium sławistycznego⁵⁶. Sprawę tę przekazano ministerstwu, skąd przyszła odpowiedź pozytywna i wsparcie finansowe na urządzenie biblioteki, czym zajął się Kryński (Szober 1934: VIII). Także on napisał po niemiecku statut tego seminarium⁵⁷.

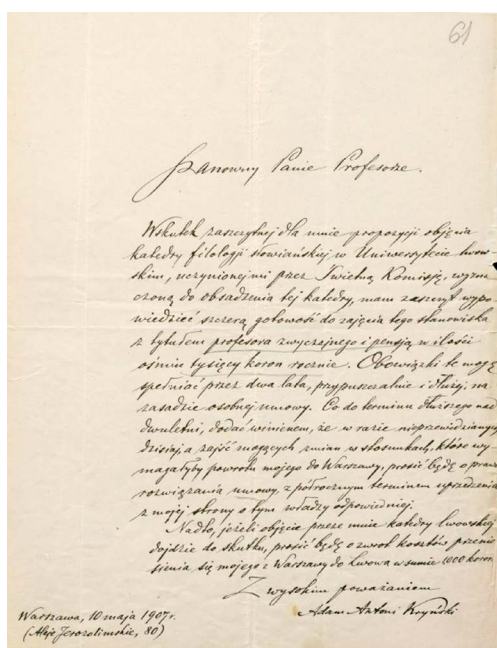
⁵³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 986, [AUWR_UA_000_26_0_5_986_56818](#).

⁵⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1089, [AUWR_UA_000_26_0_5_1089_56797](#).

⁵⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 80 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=73](#).

⁵⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 66, [AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=60](#).

⁵⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 57–58, [AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=52](#).

II. 5. Odpowiedź Adama Kryńskiego w sprawie objęcia posady na Uniwersytecie Lwowskim (1907)

Kiedy Kryński odchodził z UL, otrzymał piękny list z podziękowaniem za współpracę⁵⁸, napisany przez Wilhelma Bruchnalskiego (1859–1938)⁵⁹, a podpisany przez ówczesnego dziekana Stanisława Tołłoczkę (1868–1935)⁶⁰.

Kryński był autorem wielu prac zarówno ściśle naukowych, jak i popularyzujących naukę. Opracował krytyczne wydania zabytków staropolskich (np. *Powieść o papieżu Urbanie*, *Żywot Pana Jezu Krysta*), w „Pracach Filologicznych” charakteryzował działalność naukową językoznawców polskich i zamieszczał wiele recenzji (Szober 1934). Wraz z Karolem Applem opublikował w 1886 r. *Przegląd bibliograficzny prac naukowych o języku polskim* (Malczuk 2019: 248). Napisał *Gramatykę języka polskiego* (1897) wznowianą przez kilka dziesięcioleci. Dzięki niej był autorem znanym nie tylko specjalistom językoznawcom.

Kryński wraz ze swym synem Mirosławem opracował mającą wiele wydań *Gramatykę języka polskiego szkolną* (1917) oraz *Zabytki języka staropolskiego* (1909).

Jego działalność popularyzatorska, np. *Jak nie należy mówić i pisać po polsku* (1920–1931), to głównie negatywna ocena germanizmów i rusycyzmów. Był bardzo

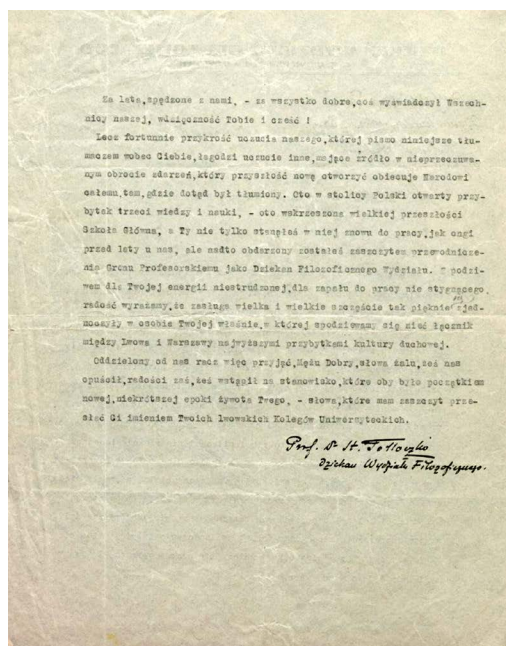
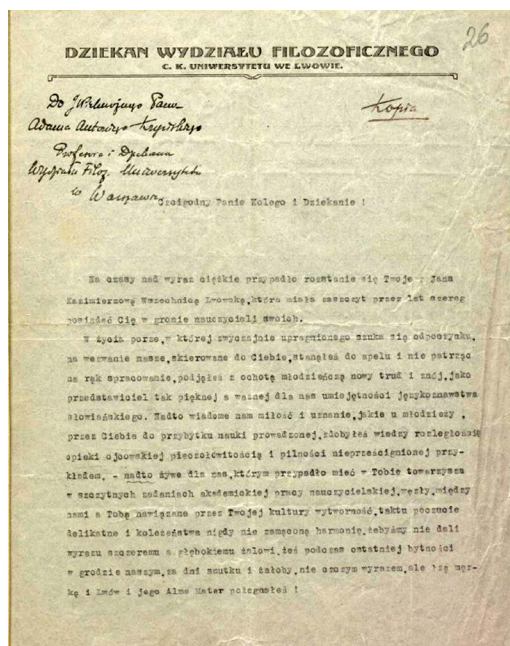
⁵⁸ Jest to brulion listu podpisany przez W. Bruchnalskiego z poprawkami naniesionymi przez S. Tołłoczkę.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 28–29, [AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=28](https://auwr.uj.edu.pl/UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=28).

⁵⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 164, [AUWR_UA_000_26_0_5_164_51674](https://auwr.uj.edu.pl/UA_000_26_0_5_164_51674).

⁶⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1883, [AUWR_UA_000_26_0_5_1883_70673](https://auwr.uj.edu.pl/UA_000_26_0_5_1883_70673).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 1884, [AUWR_UA_000_26_0_5_1884_70674](https://auwr.uj.edu.pl/UA_000_26_0_5_1884_70674).

II. 6. Podziękowania skierowane do Adama Kryńskiego za jego pracę (1915)

krytyczny wobec zachodzących zmian językowych, a przy tym niezwykle uparty – nie zgodził się na proponowane zmiany w polskiej ortografii (około 1890 r.), co wpłynęło na brak ujednolicenia pisowni w trzech zaborach – w zaborze rosyjskim wprowadzono pisownię Kryńskiego. Nie stosował też zmian ortograficznych wprowadzonych przez AU w 1918 r.

Kryński był jako językoznawca wielokrotnie nagradzany. *Gramatyka języka polskiego* (1897) i *Słownik języka polskiego*, którego był współautorem, zostały nagrodzone przez Akademię Umiejętności w konkursie im. Samuela Bogumiła Lindego, Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych i Średnich.

Kryński zmarł w Warszawie 10 grudnia 1932 r. w wyniku obrażeń odniesionych w wypadku tramwajowym (Szober 1934: VII). Pochowany został na Powązkach.

Kazimierz Nitsch

Kazimierz Nitsch urodził się 1 lutego 1874 r. w Krakowie. Kształcił się w krakowskim Gimnazjum św. Anny. Studiował na UJ, między innymi u Lucjana Malinowskiego (1839–1898) i Jana Baudouina de Courtenay (1845–1929). W 1899 r. obronił pracę doktorską. W 1903 r. uzyskał stypendium Akademii Umiejętności w Krakowie i wyjechał na studia do Pragi, gdzie przebywał w roku akademickim 1904/05 i uczęszczał na wykłady Jana Gebauera (1838–1907) i Josefa Zubatego (1855–1907). W Paryżu kształcił się u Jeana Pierre’a Rousselota (1846–1924). W 1905 r. habilitował się na UJ (*Stosunki pokrewieństwa języków lechickich*) i zaczął pracować tam na stanowisku docenta,

jednocześnie ucząc w gimnazjum. W 1910 r. został profesorem pomocniczym. Był współtwórcą tak zwanej krakowskiej szkoły językoznawczej – obok Jana Rozwadowskiego i Jana Łosia (Chrostek 2016: 217).

W 1917 r. przeniósł się do Lwowa na uniwersytet jako profesor języka polskiego, ale już w 1920 r. wrócił na UJ, by objąć opuszczone przez Łosia stanowisko profesora filologii słowiańskiej, a po jego śmierci w 1928 r. także Katedrę Języka Polskiego.

Nitsch był człowiekiem zdolnym i pracowitym, a jego kariera uniwersytecka szybko się rozwijała. Uznawany za twórcę polskiej dialektologii wprowadził do niej nowe metody badawcze, np. ułożył kwestionariusz do badania gwar. Badał gwary Prus Wschodnich i Zachodnich, Śląska, Wielkopolski i Małopolski oraz Mazowsza. Wynikiem prac prowadzonych przez prawie 10 lat była publikacja *Próba ugrupowania gwar polskich* (1910). Jako pierwszy dokonał podziału języka polskiego na dialekty: kaszubski, pomorski, wielkopolski, mazowiecki, małopolski i śląski, co przez wiele lat stanowiło podział kanoniczny. Obraz polskiej dialektologii zawarł w rozprawie *Dialekty języka polskiego* (1915), która ukazała się w encyklopedii *Język polski*. „Nitsch tym samym nie tylko stworzył polską dialektologię, ale wysunął ją na pierwsze miejsce w krajach słowiańskich”. Prace dialektologiczne Nitscha zakresliły etniczny obszar Polski w czasach, gdy nie istniało państwo polskie, co było istotnym czynnikiem przy określaniu przyszłych granic Polski po I wojnie światowej. Podczas plebiscytu jeździł po Śląsku z wykładami o polszczyźnie śląskiej, publikował też na ten temat rozprawy (Chrostek 2016: 219, 222–223).

Uwieńczeniem prac dialektologicznych były atlasy gwar polskich: *Mapa narzeczy polskich wraz z objaśnieniami* (1919) oraz – wraz z Małeckim – *Atlas językowy polskiego Podkarpacia* (1934). Trzynastotomowy ogólnopolski *Mały atlas gwar polskich* opracowano pod kierunkiem K. Nitscha i wydano w latach 1957–1971.

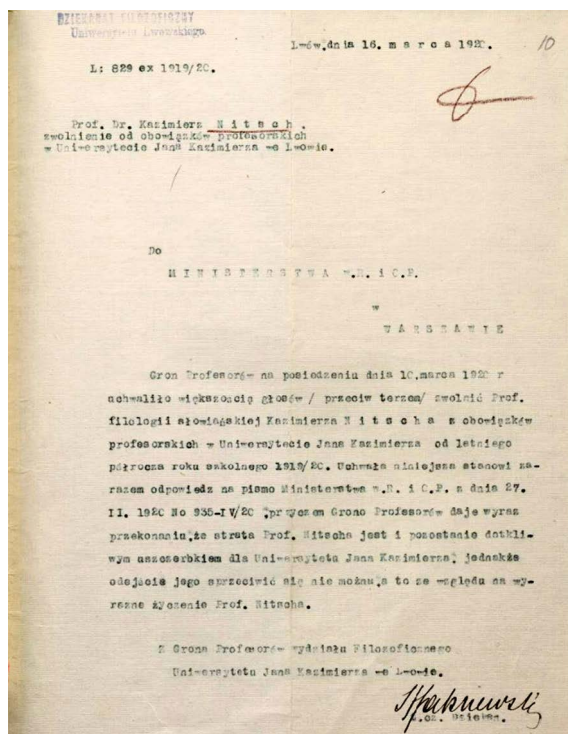
Jego badania rozpoczęły wieloletnią dyskusję środowiska językoznawczego nad pochodzeniem polskiego języka literackiego. Sam był zwolennikiem tezy wielkopolskiej. Nitsch zajmował się też reformą ortografii. Był przewodniczącym powołanego przez Polską Akademię Umiejętności (PAU) Komitetu Ortograficznego. Regulacje dotyczące pisowni polskiej weszły w życie w 1936 r. i częściowo obowiązują do dziś.

Prace dotyczące historii języka polskiego to opracowania idiolektów poszczególnych pisarzy – Jana Paterka, Jana Kochanowskiego, Ignacego Krasickiego, Stefana Żeromskiego, Stanisława Reymonta, Adama Mickiewicza. Zajmował się też fonetyką i fonologią oraz rymami poetyckimi.

Nitsch odszedł z UL na własne życzenie, co potwierdza list dziekana WF do ministerstwa z 16 marca 1920 r., w którym wyraża żal z powodu jego odejścia do Krakowa

i przekonanie, że jest to „uszczerbkiem” dla uniwersytetu, ale woli profesora sprzeciwić się nie mogą.

Lata lwowskie to krótki epizod w karierze naukowej Nitscha, jednak niezwykle istotny dla rozwoju UL. Przed powrotem na UJ Nitsch zadbał, by miejsce po nim zostało obsadzone. Kandydatem jego i Andrzeja Gawrońskiego (1885–1927)⁶¹ był Henryk Ułaszyn. Wiosną 1920 r. Nitsch wrócił do Krakowa.

Il. 7. Postanowienie Wydziału Filozoficznego w sprawie zwolnienia Kazimierza Nitscha na własną prośbę (1920)

Należał do AU (1911 r. członek korespondent, 1924 r. członek czynny) oraz Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1932 r. członek zwyczajny). Wraz z Kazimierzem Moszyńskim założył czasopismo „Lud Słowiański”. Redagował „Rocznik Sławistyczny” (od 1908 r.) i „Język Polski”. W 1920 r. założył istniejące do dziś Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, a w 1924 r. stał się współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.

W 1939 r. przeszedł na emeryturę. 6 listopada 1939 r. został aresztowany przez Niemców w ramach Sonderaktion Krakau i więziony w Sachsenhausen, skąd zwolniono go w lutym 1940 r. Po powrocie zajął się tajnym nauczaniem i pracą naukową.

Zmarł w Krakowie 26 września 1958 r.

⁶¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 334, [AUWR_UA_000_26_0_5_334_51638](#).

Henryk Ułaszyn

Henryk Ułaszyn urodził się 19 stycznia 1874 r. we wsi Łychaczicha (ukr. Лихачиха, obwód kijowski) na Ukrainie. Do gimnazjum uczęszczał w Humaniu, potem w Warszawie i w Odessie; maturę zdał w czerwcu 1895 r. Początkowo studiował na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie, później na UJ – był słuchaczem wykładów m.in. Jana Baudouina de Courtenay, Lucjana Malinowskiego, Jana Rozwadowskiego, Stanisława Tarnowskiego, Stanisława Windakiewicza. Na późniejsze życie naukowe Ułaszyna największy wpływ wywarł Baudouin de Courtenay; to dzięki niemu poświęcił się językoznawstwu. Dla tego uczonego będzie żywił wręcz uwielbienie, ponadto sam uzna siebie za jego najwybitniejszego ucznia (Chrostek 2016: 226–227). Taka postawa wywołała później konflikt, w wyniku którego Ułaszyn opuścił Lwów.

W latach 1901–1903 pracował w Lipsku u sławisty Augusta Leskien i indoeuropeisty Friedricha Brugmanna (1849–1919). Tam też obronił pracę doktorską *Über die Entpalatalisierung der urslavischen e-Laute in Polnischen* (1905), która zdobyła uznanie w środowisku językoznawców⁶². Dzięki niej zaczął też pracę na lwowskiej katedrze, jeszcze bez habilitacji. Wcześniej pracował jako wykładowca języków słowiańskich na Wyższych Żeńskich Kursach w Kazaniu, z których zrezygnował na rzecz Wyższych Kursów Naukowych Polskich w Kijowie. W latach 1917–1919 miał wiele różnych propozycji – m.in. objęcia stanowiska profesora na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Symferopolu – zdecydował się jednak na posadę na UJK, którą objął w styczniu 1920 r. (Chrostek 2016: 227–228). UJK zwracał się rok wcześniej do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) o utworzenie Katedry Języka Polskiego i mianowanie Ułaszyna profesorem zwyczajnym, jednak – ze względu na palące potrzeby innych uniwersytetów – prośbę tę odrzucono. Wydział Filozoficzny UJK ponowił więc swoją prośbę, tym razem skutecznie. W odpowiedzi ministerialnej czytamy, że „Naczelnik Państwa zamianował postanowieniem z dnia 8 grudnia 1919 r. Dr-a Henryka Ułaszyna profesorem zwyczajnym języka polskiego w Uniwersytecie Jana Kazimierza”⁶³.

W 1921 r. Ułaszyn planował rezygnację z kierowania Seminarium Sławistycznym, któremu poświęcał bardzo wiele czasu. Warunkiem dalszego kierowania nim było wypłacenie należnej remuneracji, gdyż koszty utrzymania były tak wysokie, że po zapłaceniu mieszkania wraz utrzymaniem zostawało mu za mało na „ubranie, bieliznę, pranie, książki, papier etc.”⁶⁴. Stała się o stosowne wynagrodzenie, które w końcu uzyskał. Było to dla niego bardzo ważne, ponieważ w czasie wojny 1920 r. stracił wszystko, co posiadał, z dokumentami łącznie⁶⁵.

⁶² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1920, k. 2–4, [AUWR_UA_000_26_0_5_1920_56641&view=single&p=2](#).

⁶³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1920, k. 12, [AUWR_UA_000_26_0_5_1920_56641&view=single&p=13](#).

⁶⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1920, k. 33 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1920_56641&view=single&p=35](#).

⁶⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1920, k. 45, [AUWR_UA_000_26_0_5_1920_56641&view=single&p=46](#).

Jego związek z UJK trwał krótko. Rezygnację złożył 17 września 1921 r.⁶⁶

Był zawsze niezwykle krytyczny w swoich recenzjach, a w poglądach nieprzejednany, co prowadziło do sytuacji konfliktowych.

Ważnym opracowaniem naukowym Ułaszyna było *Słowotwórstwo*, opublikowane w 1915 r. w *Encyklopedii polskiej* (Skarżyński 2003: 200). Przedrukowano je później w *Gramatyce języka polskiego* (autorstwa Tytusa Benniego, Jana Łosia, Kazimierza Nitscha, Jana Rozwadowskiego i Henryka Ułaszyna).

W 1917 r. w Kijowie wydał podręcznik do samodzielnej nauki języka polskiego jako obcego – *Polskij jazyk. Krotki praktičeskij učebnik jazyka dlja samoobučenija*. Znane są jego prace dotyczące gwar środowiskowych: *Szwargot więzienny* (1903), *O języku łowieckim* (1925), *Przyczynki leksykalne 2. Trzy gwary uczniowskie: wielkopolska, królewiecka i galicyjska* (1925), *Język złodziejski* (1951).

Zmarł 23 maja 1956 r. w Łodzi.

Tadeusz Lehr-Spławiński

Tadeusz Lehr-Spławiński urodził się w Krakowie 20 września 1891 r. Ukończył III Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Krakowie, po czym w latach 1909–1915 na UJ studiował językoznawstwo, filologię polską i filologię klasyczną. Słuchał wykładów wybitnych językoznawców: Rozwadowskiego, Łosia i Nitscha. Wykształcenie językoznawcze – głównie w zakresie języków cerkiewnosłowiańskich oraz języków ruskich – kontynuował w Wiedniu. Jak można przeczytać w *curriculum vitae* autorstwa Ułaszyna, Lehr w latach 1914–1918 pracował jako nauczyciel w kilku gimnazjach⁶⁷.

Jego kariera naukowa rozwijała się bardzo szybko – pierwszy artykuł naukowy opublikował w wieku 20 lat (*Nowsze poglądy na niektóre zjawiska tzw. drugiej palatalizacji*, 1911). W 1913 r., jako student IV roku, doktoryzował się na podstawie pracy *Studia nad akcentem pomorskim*, co pokazuje jego nieprzeciętne zdolności. Habilitował się na UJ na podstawie pracy *Ze studiów nad akcentem słowiańskim* (1917). We wrześniu 1918 r. – jak pisze Ułaszyn – Lehr-Spławiński „został powołany go na katedrę sławistyki na niemieckim uniwersytecie w Czerniowcach”, której z powodu wojny nie objął⁶⁸. Od 1 kwietnia 1919 r. pracował na stanowisku profesora nadzwyczajnego filologii słowiańskiej na uniwersytecie w Poznaniu, na którym pozostał do 1922 r. Stworzył tam ośrodek studiów sławistycznych i założył czasopismo „Slavia Occidentalis”. Z Poznania przeszedł na UJK, gdzie pracował przez siedem lat (Chrostek 2016: 234 i n.).

⁶⁶ O powodach rezygnacji pisze Bartosz Juszcak w niniejszym tomie.

⁶⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, k. 6 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799&view=single&p=7](#).

⁶⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799&view=single&p=6](#).

W styczniu 1922 r. został mianowany profesorem zwyczajnym na UJK. Rada WF podjęła jednomyślnie uchwałę w sprawie powierzenia Lehrowi-Spławińskiemu Seminarium Sławistycznego⁶⁹.

Po objęciu kierownictwa tego seminarium musiał Lehr rozwiązywać różne problemy organizacyjne, na przykład konieczność przeniesienia księgozbioru „seminarium języka i kultury ruskiej” ze starego budynku przy ul. św. Mikołaja, ponieważ do sali nr 8, w której mieściła się biblioteka, wprowadził się organista kościoła św. Mikołaja, w związku z czym nie można korzystać z książek⁷⁰. Senat zgodził się, by księgozbiór stał się depozytem w Seminarium Sławistycznym⁷¹.

Il. 8. Maria Tarnawska i Tadeusz Lehr-Spławiński
(Lwów, ul. Akademicka, obecnie prospekt
T. Szewcenki)

„Siedem zaledwie lat przeżytych przez Lehra-Spławińskiego we Lwowie to jego lata najlepsze. Był on wtedy bardzo płodny i wydał swoje najbardziej wartościowe prace” (Urbańczyk 1993: 210).

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Ignacy Mościcki mianował w listopadzie 1929 r. Lehra-Spławińskiego profesorem zwyczajnym UJ, w związku z czym ministerstwo zwróciło się do UJK o zwolnienie Lehra z dotychczasowego stanowiska, co nastąpiło 16 listopada 1929 r. Na swoje miejsce zaproponował Witolda Taszyckiego. Lehr został dyrektorem Seminarium Słowiańskiego UJ 23 listopada 1929 r. Jego decyzja o odejściu z UJK i powrocie na UJ była dla społeczności filologicznej UJK trudna do zaakceptowania.

Lehr-Spławiński w 1938 r. został rektorem UJ, by (z przerwami) sprawować tę funkcję aż do 1946 r.

Aresztowany w ramach niemieckiej akcji Sonderaktion Krakau (więziony w Krakowie i Wrocławiu, potem w Sachsenhausen) został zwolniony w lutym 1940 r.; po

⁶⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, k. 6, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799&view=single&p=7](#).

⁷⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, k. 25 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799&view=single&p=26](#).

⁷¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1086, k. 63 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1086_56799&view=single&p=65](#).

powrocie do Krakowa brał udział w tajnym nauczaniu. Po wojnie kierował Katedrą Filologii Słowiańskiej na UJ (1945–1962).

Uznawany jest za najwybitniejszego polskiego slawistę. Był autorem ponad 400 prac naukowych poświęconych między innymi historii języka polskiego. Brał też udział w dyskusji nad pochodzeniem polskiego języka literackiego (będąc zwolennikiem genezy wielkopolskiej). Był autorem podręczników akademickich i szkolnych, a także współautorem – wraz z Zenonem Klemensiewiczem i Urbańczykiem – słynnych „trojaczków”, *Gramatyki historycznej języka polskiego* (1955), z której uczyły się pokolenia polonistów.

Zmarł w Krakowie 17 lutego 1965 r.

Henryk Gaertner

Urodził się 8 sierpnia 1892 r. w Krakowie, tam też uczęszczał do gimnazjum, a w latach 1910–1916 studiował na UJ filologię polską, klasyczną i psychologię. Uczył w kilku gimnazjach, a na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (KUL) wykładał historię języka polskiego. Od 1919 r. pracował na UJ. Jako literaturoznawca był specjalistą od XVI w., zajmując się między innymi problematyką autorstwa utworów literackich na podstawie indywidualnych cech stylu poszczególnych autorów⁷².

Gaertner był językoznawcą i literaturoznawcą – habilitował się z obu dziedzin (w 1922 r. z literaturoznawstwa, a w 1925 r. z językoznawstwa). Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Stanisław Wojciechowski mianował go 1 marca 1926 r. profesorem nadzwyczajnym języka polskiego⁷³.

W okresie lwowskim zajmował się gramatyką historyczną (głównie fonetyką oraz fleksją) i opisową. Był cenionym wykładowcą i nauczycielem akademickim, ponadto popularyzatorem wiedzy o języku polskim – w Lublinie zorganizował Koło Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, a we Lwowie wiele razy wykładał w ramach powszechnych wykładów uniwersyteckich (zob. Chrostek 2016: 248).

Był nie tylko uczonym, ale też pianistą. Jego żoną była Anna Bachleda Curuś, a synem znany lekarz, historyk i muzyk Henryk Gaertner.

Najważniejszym dziełem Gaertnera była *Gramatyka współczesnego języka polskiego* wydawana w latach 1931–1938.

Zmarł 23 marca 1935 r. we Lwowie w wieku 43 lat. Został pochowany w grobowcu rodziny Wehrsteinów na cmentarzu w Łyczakowie. Stanisław Nicieja pisze, że „jego grób

⁷² Chodziło o *Ziemiańska* – wykazał, że autorem nie jest Stanisław Orzechowski, lecz Jan Solikowski. Podobnie udowodnił, że autorem życiorysu Mikołaja Reja nie jest Andrzej Trzeciecki, ale sam Rej (Chrostek 1916: 243–244).

⁷³ DALO, z. 26, op.5, spr. 408, k. 113, [AUWR_UA_000_26_0_5_408_51618&view=single&p=119](https://auwr.ua.edu.pl/auwr/ua_000_26_0_5_408_51618&view=single&p=119).

na Łyczakowie przetrwał dzięki serdecznej opiece jego uczniów, studentów-Ukraińców, m.in. dra Dmytro Bandriwskiego” (Nicieja 1998: 435).

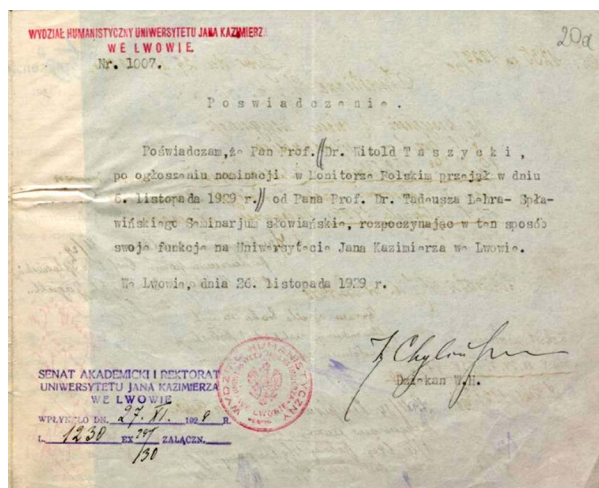
Il. 9. Grobowiec rodziny Wehrsteinów.
Cmentarz Łyczakowski (pole 11, grób nr 24c)

Witold Taszycki

Witold Taszycki urodził się 20 czerwca 1898 r. w Zagórzanach w powiecie gorlickim. W 1917 r. ukończył gimnazjum klasyczne w Krakowie, po czym podjął studia na filologii polskiej i słowiańskiej na UJ; studiował do 1921 r. (Malec 2009). Doktorat *Imiesłowy czynne teraźniejszy i przeszły I. w języku polskim* obronił na UJ w 1922 r., a habilitował się na tymże uniwersytecie trzy lata później na podstawie rozprawy *Najdawniejsze polskie imiona osobowe* (Malec 2009). W 1926 r. studiował w Pradze. Został zatrudniony na UJ w Katedrze Filologii Słowiańskiej; odbył staże naukowe w Bułgarii, Czechach i Francji, a także na Łużycach. W 1928 r. objął stanowisko zastępcy profesora języka polskiego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a rok później przeniósł się do Lwowa.

Wniosek komisji filologii słowiańskiej o zatrudnienie Taszyckiego poparła Rada Wydziału Humanistycznego (WH) UJK. Przekazanie Seminarium Sławistycznego nastąpiło 6 listopada 1929 r.

W czasie pracy na UJK Taszycki ogłosił programowy artykuł *O przyszłym słowniku imion staropolskich*, w którym przedstawił koncepcję słownika i zaczął zbierać do niego materiały (Malec 2009: 179).

II. 10. Poświadczenie przyjęcia przez Witolda Taszyckiego funkcji kierownika Seminarium Słowiańskiego na UJK (1929)

9 listopada 1929 r. został przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego mianowany profesorem nadzwyczajnym. Po śmierci Gaertnera Rada WH wystąpiła o powierzenie kierownictwa Zakładu Języka Polskiego Taszyckiemu, na co ministerstwo wyraziło zgodę⁷⁴. W 1935 r. większość zapytanych profesorów spoza UJK wyraziła przekonanie, że najlepszym kandydatem na stanowisko profesora zwyczajnego w Zakładzie Języka Polskiego jest właśnie Taszycki. Ministerstwo zaakceptowało ten wybór. Nominacja nastąpiła 4 kwietnia 1936 r., a 1 maja objął to stanowisko⁷⁵.

Zainteresowany sprawami ortografii brał udział w pracach Komitetu Ortograficznego PAU i wraz ze Stanisławem Jodłowskim wydał wielokrotnie wznawiane *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym* (1936; wydanie 18 w 1974) oraz *Słowniczek ortograficzny z zasadami pisowni dla uczniów szkoły podstawowej* (1936; wydanie 23 w 1972). Wielu Polakom znany jest właśnie z tych publikacji.

W 1931 r. zaproponowano Taszyckiemu „objęcie opieki” nad Zakładem Językoznawstwa Indoeuropejskiego na czas nieobecności Jerzego Kuryłowicza (1895–1978)⁷⁶.

Do końca II wojny światowej przebywał we Lwowie. Pracował na LNUIF, pełniąc funkcję kierownika Katedry Języka Polskiego⁷⁷. W latach 1941–1944 czynnie włączył się w tajne nauczanie: uniwersyteckie i zawodowe. Od 1944 r. wrócił na Katedrę Języka Polskiego, gdzie pracował aż do wyjazdu ze Lwowa. Po wojnie przeniósł się na UJ,

⁷⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1858, k. 76 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1858_56657&view=single&p=79](https://auwr.uj.edu.pl/doc/000_26_0_5_1858_56657&view=single&p=79).

⁷⁵ *Nowi profesorowie na Uniwersytecie Lwowskim*, „Gazeta Lwowska” 1936, 245 [<https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=44597>] [dostęp online: 18.11.2024].

⁷⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1023, [AUWR_UA_000_26_0_5_1858_56657](https://auwr.uj.edu.pl/doc/000_26_0_5_1858_56657).

⁷⁷ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 249, k. 1 verso, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_249_66603&view=single&p=4](https://auwr.uj.edu.pl/doc/001_P_119_0_1_249_66603&view=single&p=4).

gdzie objął Katedrę Onomastyki Słowiańskiej, a potem Katedrę Języka Polskiego (1952–1968).

Jego główne prace to: *Najdawniejsze polskie imiona osobowe* (1925), *Wybór tekstów staropolskich XVI–XVIII wieku* (1928), *Najdawniejsze zabytki języka polskiego* (1927), *Polskie nazwy osobowe* (1924), *Spory o pochodzenie polskiego języka literackiego* (1930), opracowanie części polskiej wydania *Psalterza floriańskiego* (1939).

Zmarł 8 sierpnia 1979 r. w Krakowie.

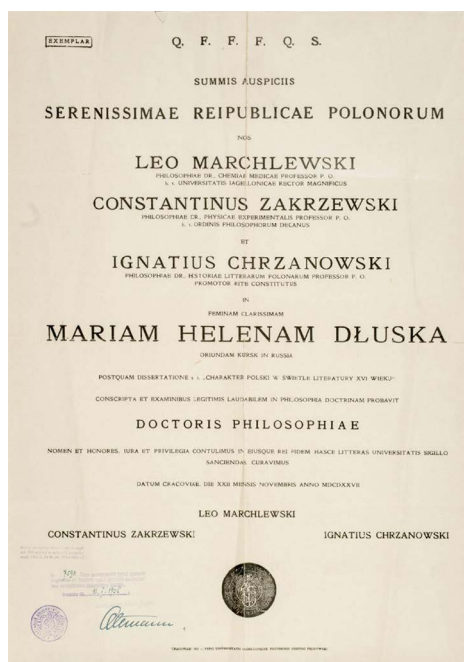
Maria Dłuska

Maria Dłuska urodziła się 24 marca 1900 r. w Kursku (Rosja). Od 1911 r. uczęszczała na pensję w Warszawie, maturę zaś zdała w Kursku. Studia polonistyczne i romanistyczne podjęła na UJ; ukończyła je w 1925 r. Dwa lata później obroniła w Krakowie doktorat *Charakter polski w świetle literatury polskiej XVI wieku*⁷⁸ napisany pod kierunkiem Ignacego Chrzanowskiego.

Zajmowała się fonetyką, prozodią i wersologią, jest autorką fundamentalnych opracowań z tych dziedzin. Jej habilitacja odbyła się w lutym 1935 r. na UJ, po której została mianowana docentem fonetyki ogólnej⁷⁹.

Habilitacja została przeniesiona w tym samym roku na UJK⁸⁰. W latach 1929–1932 przebywała w pracowniach fonetycznych w Pradze, Hamburgu i Paryżu.

W 1934 r. została asystentem młodszym w LFE na UJK, a pod koniec tego roku adiunktem. W międzyczasie zrezygnowała z zajmowanego stanowiska⁸¹ z powodu niemożności połączenia pracy na UJK i UJ. Ze względu na stan zdrowia i konieczność utrzymywania matki Dłuska musiała zrezygnować z przyznanego jej etatu, chociaż pociągała ją bardzo praca w LFE. Wróciła wówczas do Krakowa. Ponownie zatrudniona z początkiem 1935 r. na UJK prowadziła zajęcia przez cały rok akademicki.

Il. 11. Odpis dyplomu doktorskiego Marii Dłuskiej (1935)

⁷⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 583, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_583_52186&view=single&p=8](https://auwr.uj.edu.pl/docmetadata?id=44597).

⁷⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 583, k. 9, [AUWR_UA_000_26_0_5_583_52186&view=single&p=12](https://auwr.uj.edu.pl/docmetadata?id=44597).

⁸⁰ *Nowi profesorowie na Uniwersytecie Lwowskim*, „Gazeta Lwowska” 1936, 245, [<https://jbc.bj.uj.edu.pl/docmetadata?id=44597>] [dostęp online: 18.11.2024]

⁸¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 583, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_583_52186&view=single&p=6](https://auwr.uj.edu.pl/docmetadata?id=44597).

W 1937 r. została adiunktem w LFE. Do 1935 r. pracowała na UJ jako lektorka języka rosyjskiego i asystentka, potem została kierowniczką LFE (Urbańczyk 1993: 195), założonego przez romanistę Zygmunta Czernego (1888–1975)⁸².

Od 1 stycznia do 30 czerwca 1939 r. Dłuska otrzymała płatny urlop na wyjazd za granicę w celu dalszego kształcenia. Jej kandydaturę wysunął senat UJ w podjętej uchwale, argumentując, że jest „najodpowiedniejszym przedstawicielem nauki polskiej”⁸³. Wyjechała do Francji później niż planowano, ponieważ musiała skończyć rozpoczęte zajęcia. Na UJ utworzyła Katedrę Teorii Literatury. W latach 1939–1941 pracowała w Katedrze Językoznawstwa u Kuryłowicza (Maślanka 2011: 213). W czasie okupacji niemieckiej działała w referacie poszukiwań zaginionych przy Radzie Głównej Opiekuńczej.

W maju 1944 r. opuściła Lwów, a rok później rozpoczęła pracę na KUL-u. Urbańczyk pisze, że zaraz po wojnie pojawiła się w Krakowie (Urbańczyk 1993: 248).

Część jej prac naukowych przez długi czas funkcjonowała jako podręczniki akademickie.

Zmarła 30 marca 1992 r. w Rzęsce koło Krakowa.

Zdzisław Stieber

Zdzisław Stieber urodził się 7 czerwca 1903 r. w Szczakowej koło Jaworzna⁸⁴. Na UJ zaczął studiować chemię, ale później zmienił kierunek – podjął porównawcze studia sławistyczne. Jako uczeń Nitscha zajął się przede wszystkim dialektologią – badał dialekty zachodniosłowiańskie, a także ukraińskie i białoruskie. Pracę magisterską *Nazwy miejscowe pasma Gorców w Beskidzie Zachodnim* (obrona w 1928 r.) napisał pod kierunkiem Nitscha. *Ze studiów nad gwarami słowackimi południowego Spisza* (1929) to temat jego rozprawy doktorskiej. Lata 1928–1930 spędził na badaniach terenowych w Czechosłowacji. W 1931 r. był lektorem języków dolno- i górnołużyckiego na UJ, jednak z dniem 30 września 1931 r. został zwolniony z UJ z powodu „redukcji personelu naukowego zarządzonej przez Ministerstwo”⁸⁵. Następnie znowu powołano go na stanowisko asystenta starszego w Studium Słowianoznawstwa. Jego habilitacja *Stosunek mowy Słowaków do innych języków słowiańskich* odbyła się na UJ 2 czerwca 1934 r. Po jej uzyskaniu pracował na stanowisku docenta. Jako znawca języków łużyckich został na UJ w 1933 r. bezpłatnym lektorem języka łużyckiego w Seminarium Języka Polskiego. W latach 1932–1935 był nauczycielem gimnazjalnym. Już będąc docentem, został na krótko zatrudniony na

⁸² DALO, z. 26, op. 5, spr. 2068, [AUWR_UA_000_26_0_5_2068_62784](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 253, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_253_66601](#).

⁸³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 583, k. 48 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_583_52186&view=single&p=51](#).

⁸⁴ Szczegółowe dane dotyczące Zdzisława Stieberta zawiera biogram sporządzony przez Janusza Wojtycę. Zob. *Zdzisław Stieber w Internetowym polskim słowniku biograficznym* [[www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/zdzislaw-stieber](#)] [dostęp online: 29.12.2023].

⁸⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2168, k. 11, [AUWR_UA_000_26_0_5_2168_62755&view=single&p=12](#).

stanowisku asystenta starszego w Seminarium Języka Polskiego UJ (od 1 stycznia do 31 sierpnia 1935 r.). Zatrudnienie przedłużono Stieberowi do 31 sierpnia 1936 r., potem zaś o kolejne dwa lata⁸⁶. Od 1936 r. pracował jako profesor na filologii słowiańskiej.

W czasie II wojny światowej był zatrudniony na LNUIF, na którym wykładał filologię słowiańską i język polski. Ponadto prowadził tajne nauczanie tych przedmiotów na UJK. Współpracował z Armią Krajową, działając przez jakiś czas w Biurze Informacji i Propagandy oraz w wywiadzie (Stieber 2013: 250–265). Pracował też jako karmiciel wszy w Instytucie Rudolfa Weigla (1883–1957)⁸⁷.

Po wojnie zajął się organizowaniem katedry języka polskiego na nowo powstającym uniwersytecie w Łodzi. W 1952 r. objął na Uniwersytecie Warszawskim Katedrę Filologii Słowiańskiej.

Określano go jako pracownika „ruchliwego i płodnego”⁸⁸, co potwierdza opis jego wielu funkcji i przedsięwzięć badawczych. Gros prac naukowych Stieberta dotyczy języków słowiańskich. Zajmował się również zjawiskami dotyczącymi języka polskiego, czego przykładem są następujące teksty: *Południowo-zachodnia granica języka polskiego w historycznym rozwoju* (1934), *Fonetyka polskiego dialektu kulturalnego w porównaniu z gwarową* (1937). Już po wojnie napisał *Historyczną i współczesną fonologię języka polskiego* (wyd. 1 – 1952; 2 – 1966), tłumaczoną na język angielski (1968) i niemiecki (1973)⁸⁹.

Zmarł 12 października 1980 r. w Warszawie, został pochowany na Powązkach.

2. Asystenci (pomocnicze siły naukowe)

Grupę niższych pracowników naukowych tworzyli adiunkci i asystenci, którzy na UJK pojawili się w 1920 r. Zgodnie z ustawą rządową można było ich zatrudniać na 1–2 lata jako zastępców asystentów (często wolontariuszy), następnie na 3 lata jako asystentów młodszych (demonstratorów), a w końcu jako asystentów starszych na okres do 6 lat. W praktyce jednak czas zatrudnienia wynosił rok i był wielokrotnie przedłużany. Pozostawali w zależności służbowej od kierownika katedry, co potwierdzali przysięgą składaną przed dziekanem lub rektorem (od 1928 r.). Prowadzili ćwiczenia ze studentami, wykonywali szereg fizycznych prac technicznych i pomocniczych oraz wspomagali działalność badawczą profesorów (wyjazdy, kwerendy itp.) (Chrostek 2016: 399).

Poniżej przedstawiamy sylwetki asystentów językoznawców zatrudnionych na lwowskiej polonistyce, a także z nią współpracujących w ramach działalności LFE.

⁸⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2168, k. 44, [AUWR_UA_000_26_0_5_2168_62755&view=single&p=45](#).

⁸⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 225, [AUWR_UA_000_26_0_5_225_74911](#).

⁸⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2168, k. 65, [AUWR_UA_000_26_0_5_2168_62755&view=single&p=66](#).

⁸⁹ Pełny wykaz prac podaje Zofia Rudnik-Karwatowa. Zob. Rudnik-Karwatowa (2013: 173–215).

Stefania Wójcik

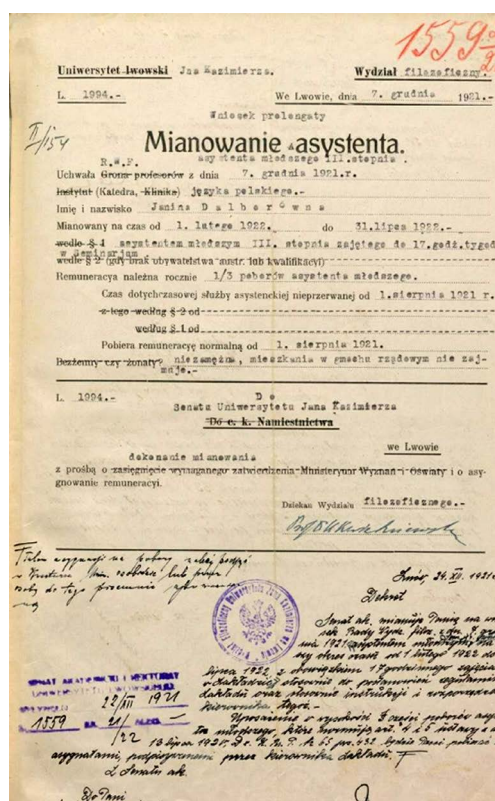
Stefania Wójcik została mianowana od 1 sierpnia 1921 do 31 stycznia 1922 r. asystentką młodszą II stopnia przy seminarium języka polskiego na Wydziale Filozoficznym UJK z obowiązkiem do 30 godzin pracy tygodniowo. Kolejne etapy jej zatrudnienia na stanowisku asystentki młodziej II stopnia obejmowały okresy od 1 lutego 1922 r. do 31 sierpnia 1922 r., a następnie od 1 sierpnia 1922 r. do 31 lipca 1923 r. Jak wynika z adnotacji Lehra-Spławińskiego, „asystentka młodsza 2. stopnia p. Stefania Wójcikówna została na własną prośbę zwolniona dn. 30 września 1922 r.”⁹⁰. Jej dalsze losy są nieznane.

Janina Dalbor

Janina Dalbor urodziła się 24 sierpnia 1900 r.⁹¹ Studiowała we Lwowie i Poznaniu. Od 1921 r. była zatrudniona na Wydziale Filozoficznym UJK na podstawie mianowania na etat asystentki młodziej III stopnia w Katedrze Języka Polskiego (od 1 sierpnia 1921 do 31 stycznia 1922 r. w wymiarze 17 godzin tygodniowo⁹², z kolejnymi przedłużeniami do listopada 1922 r.).

Następnie od 1 listopada 1922 r. do 31 stycznia 1923 r. pracowała na stanowisku asystentki młodziej I stopnia już z pełnym uposażeniem. Od 1924 r. do 1925 r. była zatrudniona jako nauczycielka w Toruniu, następnie we Lwowie w Prywatnym Gimnazjum Sióstr Szkolnych de Notre Dame (1927–1939), a potem w szkole średniej nr 19 (1939–1941 i 1944–1945).

W latach 1945–1958 pracowała w Gimnazjum Ogólnokształcącym i Liceum Pedagogicznym w Zabrzu, a w latach 1951–1961 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach (jako kierownik Katedry Języka Polskiego i prodziekan Wydziału Filologiczno-Historycznego). Jest twórczynią polonistyki na

Il. 12. Mianowanie asystentem młodszym Janiny Dalbor (1921)

⁹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 321, k. 11, [AUWR_UA_000_26_0_5_321_51640&view=single&p=13](https://auwr.ua_000_26_0_5_321_51640&view=single&p=13).

⁹¹ Funkcjonuje też jako Janina Żlabowa [<https://tmjp.pl/wp-content/uploads/2023/01/Janina-Zlabowa.pdf>] [dostęp online: 02.03.24].

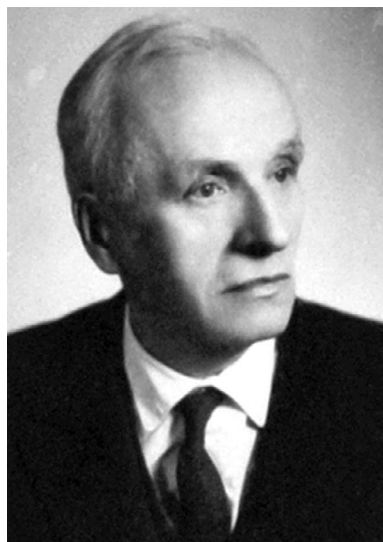
⁹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 545, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_545_52194&view=single&p=6](https://auwr.ua_000_26_0_5_545_52194&view=single&p=6).

Śląsku, współautorką (z Zenonem Klemensiewiczem) podręczników do gramatyki języka polskiego dla szkoły podstawowej, a także autorką prac z zakresu metodyki nauczania języka polskiego i ćwiczeń językowych.

Zmarła w 1989 lub na początku 1990 r.

Stanisław Bąk

Stanisław Bąk urodził się 28 listopada 1900 r. w Grębowie. W latach 1913–1915 był uczniem prywatnego gimnazjum realnego w Nisku, następnie brał udział w wojnie polsko-

Il. 13. Stanisław Bąk

-bolszewickiej w 1920 r., a po jej zakończeniu rozpoczął studia z zakresu filologii polskiej i słowiańskiej na UJK we Lwowie.

Po ukończeniu studiów w 1925 r. został zatrudniony, na miejsce Jana Janowa (1888–1952)⁹³, na etacie asystenta młodszego w Katedrze Języka Polskiego u Lehra-Spławińskiego (od 1 października 1925 r. do 30 września 1926 r.)⁹⁴. W związku z przemianowaniem przez Radę WH etatu asystenta starszego w Katedrze Języka Polskiego na etat asystenta starszego w Katedrach Filologii Słowiańskiej i Języka Polskiego Bąk został asystentem młodszym w obu katedrach (od 1 października 1926 do 30 września 1928 r. był już asystentem starszym). Zatrudnienie zostało Bąkowi

przedłużone do 30 września 1929 r., wcześniej jednak on sam zrezygnował z pracy na UJK, by z dniem 6 września 1928 r. objąć posadę nauczyciela w państwowym Gimnazjum Męskim w Mikołowie na Śląsku, o czym poinformował rektorat UJK⁹⁵.

W okresie lwowskiej asystentury Bąk uzyskał tytuł doktora filozofii (*Gwara lasowska Grębowa i okolicy*, 1926), a także przygotował prace: *Morfologia gwary „lasowskiej”* (1928) oraz *Ze słownictwa ludowego w powiecie tarnobrzeskim* (1931). Pracując jako nauczyciel gimnazjalny, kontynuował działalność badawczą, opisując mowę ludności Śląska: *Kilka uwag o śląskim -q, -a na miejscu ogólnopolskiego -e* (1934), *O zbieraniu materiałów gwarowych na Śląsku* (1937).

Podczas II wojny światowej przebywał w rodzinnym Grębowie, od 1946 r. pracował na Uniwersytecie Wrocławskim (UWr) w Instytucie Filologii Polskiej i Słowiańskiej, początkowo jako adiunkt (habilitował się w 1950 r.), następnie profesor nadzwyczajny (1952 r.), a od 1961 r. zwyczajny.

⁹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2250, [AUWR_UA_000_26_0_5_2250_62736](#).

⁹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 142, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_142_56072&view=single&p=7](#).

⁹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 142, k. 28 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_142_56072&view=single&p=31](#).

Zmarł 10 czerwca 1981 r. we Wrocławiu. Został pochowany na cmentarzu Grabińskim.

Władysław Kuraszkiewicz

Władysław Kuraszkiewicz urodził się 22 lutego 1905 r. we Włodawie nad Bugiem. Ukończył gimnazjum w Chełmie, a następnie studia polonistyczne i sławistyczne na UJK (1924–1929), gdzie w 1929 r. uzyskał doktorat na podstawie pracy o polskich samogłoskach nosowych. Będąc jeszcze magistrem, został mianowany na stanowisko asystenta starszego w obu Katedrach – Filologii Słowiańskiej i Języka Polskiego (od 1 października 1928 r. do 30 września 1930 r. w pełnym wymiarze godzin). W związku z tym napisał podanie do Rady WH o przyjęcie w charakterze pomocniczej siły naukowej, w którym poinformował o fakcie zajmowania niestalej posady w szkole średniej⁹⁶.

Od 1 października 1929 r. Kuraszkiewicz zrezygnował z asystentury na UJK, zawiadamiając wcześniej o tym swoich bezpośrednich przełożonych – Gaertnera i Lehra-Splawińskiego⁹⁷. Po wyjeździe ze Lwowa pracował jako nauczyciel gimnazjalny, kształcąc się dodatkowo na UJ, gdzie był asystentem i gdzie w 1934 r. uzyskał habilitację sławistyczną. W latach 1936–1939 podjął pracę na KUL-u w Katedrze Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej (od 1937 r. jako jej kierownik).

Po II wojnie światowej był wykładowcą w Lublinie (1946–1950) i we Wrocławiu, współtworząc (wraz z S. Rospondem) Instytut Filologii Polskiej i Słowiańskiej na UW (1945–1950).

Zajmował się głównie dialektologią polską i słowiańską oraz historią języka polskiego. Jest autorem m.in. takich prac, jak *Przegląd gwar województwa lubelskiego* (1931), *Studia nad polskimi samogłoskami nosowymi* (1932), *Gramoty halicko-wołyńskie XIV–XV wieku* (1934).

Zmarł 10 marca 1997 r. w Poznaniu.

Stanisław Jodłowski

Stanisław Jodłowski urodził się 14 grudnia 1902 r. w Tarnawce (województwo lwowskie). Ukończył gimnazjum klasyczne w Przemyśle, potem studiował na UJK we Lwowie, uzyskując tytuł doktora filozofii. Na podstawie uchwały Rady Wydziału Humanistycznego z 16 października 1929 r. został mianowany asystentem starszym w Katedrach Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej od 1 października 1929 do 30 września 1930 r.⁹⁸ Zatrudnienie na tym stanowisku było mu dwukrotnie przedłużane: od 1 października 1930 do 30 września 1932 r. na tych samych warunkach. Po rezygnacji z pracy na UJK został

⁹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1016, k. 1 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1016_56813&view=single&p=3](#).

⁹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1016, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_1016_56813&view=single&p=8](#).

⁹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 652, k. 2 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_652_52174&view=single&p=4](#).

redaktorem w wydawnictwie „Książnica – Atlas”, a także nauczycielem w gimnazjum we Lwowie. W latach 1934–1936 należał do Komitetu Ortograficznego PAU. Od 1944 r. pracował jako nauczyciel w gimnazjum w Przemyślu, następnie jako wykładowca w Wyższej Szkole Pedagogicznej (WSP) w Katowicach, a od 1947 r. w WSP w Krakowie.

Zajmował się problemami z zakresu polskiej ortografii i interpunkcji, fonetyki, fleksji, słowotwórstwa i składni. W okresie lwowskim opublikował m.in. *Zasady interpunkcji polskiej* (1935), *Słowniczek ortograficzny z zasadami pisowni dla uczniów szkół powszechnych* (1936), *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym* (1936, wspólnie z Witoldem Taszyckim), a także cykl artykułów metodycznych oraz podręczniki: *Ćwiczenia ortograficzne dla kl. VI szkoły powszechnej* (1935) i *Gramatyka polska dla kl. VI szkoły powszechnej II stopnia. Kurs A* (1936).

Zmarł 9 lutego 1979 r. w Krakowie.

Franciszek Jakubowski

Franciszek Jakubowski urodził się 19 marca 1906 r. we Lwowie. Ponieważ był absolwentem UJK, ale nie uzyskał jeszcze stopnia ani tytułu naukowego, Rada WH 15 października 1930 r. wystąpiła z wnioskiem o przyjęcie go „po raz pierwszy przy katedrze języka polskiego na miejsce przyznane przez Senat Akad. na podstawie poruczenia obowiązków” jako asystenta młodszego od 1 listopada 1930 do 30 września 1931 r.⁹⁹ Przedłużenie zatrudnienia na dotychczasowych zasadach obejmowało okres od 1 października 1931 do 30 września 1932 r. Będąc już doktorem filozofii, Jakubowski został mianowany asystentem starszym w obu katedrach. Zatrudnienie na tym etacie zostało mu prolongowane na kolejny rok akademicki 1932/33. Na podstawie uchwały Rady WH z 21 czerwca 1933 r. powierzono Jakubowskiemu na rok akademicki 1933/34 obowiązki asystenta starszego wolontariusza bez żadnego wynagrodzenia¹⁰⁰. W późniejszych dokumentach uczelni nie ma informacji o jego dalszych losach.

Zygmunt Rysiewicz

Zygmunt Rysiewicz urodził się 5 stycznia 1911 r. w Krośnie. W 1917 r. rozpoczął naukę w szkole powszechnej w tym mieście, a w 1929 r. zdał egzamin maturalny w X Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza we Lwowie i zapisał się na Wydział Humanistyczny UJK, wybierając nauki filozoficzne i filologię polską, a także sanskryt i językoznawstwo porównawcze. Już jako student IV roku WH 1 października 1932 r. rozpoczął pracę w Katedrze Języka Polskiego u Gaertnera, gdzie do 30 września 1933 r. pełnił obowiązki asystenta młodszego wolontariusza¹⁰¹. W czerwcu 1932 r. został magistrem filozofii (filologia

⁹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2232, k. 1 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_2232_62739&view=single&p=2](#).

¹⁰⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2232, k. 19, [AUWR_UA_000_26_0_5_2232_62739&view=single&p=20](#).

¹⁰¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1669, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_1669_56711&view=single&p=8](#).

polska), a następnie został mianowany asystentem starszym od 1 października 1933 do 30 września 1934 r., z przedłużeniem na kolejne dwa lata. Od 1 września 1936 r. do 5 czerw-

Il. 14. Zygmunt Rysiewicz (1935)

ca 1940 r. pracował jako sekretarz redakcji wydawnictwa „Książnica – Atlas”. Następnie znalazł zatrudnienie jako robotnik i bibliotekarz, w latach 1941–1943 był także laborantem (w Instytucie Rudolfa Weigla) oraz buchalterem w Zakładach Instalacyjnych Urzędów Zdrowotnych Józef Kamler i ska (1943–1944).

Działalność naukowa Rysiewicza dotyczyła polszczyzny i innych języków słowiańskich. Opublikował na ten temat m.in. rozprawy: *O pewnych zmianach funkcji form przypadkowych* (doktorat z 1936 r., publikacja w 1937 r.), *Uwagi o składniowym stosunku względu* (1934), *O derywacji w składni* (1936), *Zachodniosłowiańskie тнъ, снъ, жнъ* (1934), *Kilka uwag o niektórych funkcjach składniowych* (1938).

W okresie lwowskim wydał również studium o akcencie staropruskim *L'accentazione dell'antico prussiano* (1939) i prowadził badania nad archaicznym akcentem wedyjskim, które stały się podstawą jego późniejszej habilitacji na UJ (*Un archaïsme de l'accentuation védique*, 1948).

Następnie przeniósł się na Uniwersytet Warszawski, obejmując Katedrę Językoznawstwa Indoeuropejskiego. W 1949 r. uzyskał tytuł profesora. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego i Polskiego Towarzystwa Filozoficznego oraz Komisji Językowej PAU, po wojnie działał m.in. w Komisji Językoznawstwa PAN, a także w Société de Linguistique de Paris.

Zmarł 14 kwietnia 1954 r. w Warszawie.

Stefan Hrabec

Stefan Hrabec urodził się 14 stycznia 1912 r. w Stanisławowie (obecnie Івано-Франківськ, Ukraina). Na UJK znalazł zatrudnienie od 1 października 1932 r. w Katedrze Języka Polskiego jako demonstrator i zastępca asystenta młodszego (na miejsce F. Jakubowskiego; z obowiązkiem 20 godzin tygodniowo), będąc jeszcze studentem III roku na WH¹⁰². Od listopada 1932 r. do września 1934 r. pełnił obowiązki zastępcy asystenta w Katedrze Filologii Słowiańskiej, potem od października 1934 r. do sierpnia 1937 r. pracował tam jako asystent młodszego, a od września 1937 r. do sierpnia 1940 r. powierzano mu obowiązki asystenta starszego (w dalszym ciągu na podstawie poruczenia, czyli

¹⁰² DALO, z. 26, op. 5, spr. 484, k. 10, [AUWR_UA_000_26_0_5_484_52206&view=single&p=12](http://auwr.ua_000_26_0_5_484_52206&view=single&p=12).

umowy). Dyplom magistra filozofii uzyskał 24 czerwca 1936 r. (*Elementy baroku u poetów przełomu XVI i XVII wieku*)¹⁰³. We wrześniu 1938 r. starał się także o dopuszczenie do egzaminu pedagogicznego w Kuratorium Lwowskiego Okręgu Szkolnego¹⁰⁴, następnie był okresowo zatrudniony jako nauczyciel kontraktowy w kilku gimnazjach¹⁰⁵. W 1939 r. uzyskał stopień doktora filozofii (*Nazwy geograficzne huculszczyzny*).

Il. 15. Kamienica, w której mieszkał Stefan Hrabec. Lwów, ul. B. Pierackiego 50, II piętro (grudzień 1939) (obecnie ul. Żalaznyčna 50)

Po II wojnie światowej pracował na UMK w Toruniu, a od 1954 r. na Uniwersytecie Łódzkim (jako kierownik Katedry Języka Polskiego, dziekan Wydziału Filologicznego, prorektor i rektor).

W okresie przedwojennym zajmował się naukowo toponomastyką oraz leksykografią (współpracował w tym zakresie ze Zdzisławem Stieberem). Po 1945 r. badał język pisarzy (*Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w.*, 1949), polszczyznę miejską i dialekt kresowy oraz kontynuował prace leksykograficzne.

Zmarł 25 grudnia 1972 r. w Łodzi.

¹⁰³ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 476, k. 1, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_476_66552&view=single&p=3](#).

¹⁰⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 484, k. 43, [AUWR_UA_000_26_0_5_484_52206&view=single&p=45](#).

¹⁰⁵ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 476, k. 20 verso, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_476_66552&view=single&p=23](#).

Stanisław Rospond

Stanisław Rospond urodził się 19 grudnia 1906 r. w Liszkach pod Krakowem. Egzamin maturalny zdał 10 czerwca 1925 r. w Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Następnie studiował filologię polską i słowiańską na UJ, gdzie 25 stycznia 1929 r. po 10 try-

Il. 16. Stanisław Rospond

mestrach studiów uzyskał stopień magistra filozofii (w zakresie filologii polskiej) na podstawie pracy „Polskie nazwy miejscowości z przyrostkiem -sk//-sko do XVI w.”¹⁰⁶ W listopadzie tego samego roku obronił pracę doktorską „Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowości z sufiksem -sk//-sko”. Od 15 stycznia do 30 września 1929 r. pełnił funkcję asystenta starszego w Katedrze Języka Polskiego i Języków Słowiańskich na UJ¹⁰⁷. W latach 1929–1933 przebywał za granicą jako lektor języka i literatury polskiej w Lyonie oraz stypendysta rządu Jugosławii i wykładowca literatury polskiej w Belgradzie. Po powrocie do kraju pracował jako nauczyciel języka polskiego i propedeutyki filozofii w Prywatnym Gimnazjum Męskim im. ks. S. Ko-

narskiego OO. Pijarów w Rakowicach pod Krakowem (1933–1936)¹⁰⁸. Będąc magistrem filologii polskiej i doktorem filozofii (w zakresie filologii polskiej), został zatrudniony na Wydziale Humanistycznym UJK. Mianowany po raz pierwszy od 1 września 1936 r. do 31 sierpnia 1937 r. asystentem starszym w Katedrze Języka Polskiego, w kolejnych latach jeszcze dwukrotnie otrzymywał prolongatę tej asystentury (od 1 września 1937 r. do 31 sierpnia 1941 r.).

19 listopada 1937 r. habilitował się w Krakowie z filologii słowiańskiej (*Południowosłowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -itj-*). 21 stycznia 1938 r. Rospond zwrócił się do Rady Wydziału Humanistycznego UJK z prośbą o przeniesienie swojej habilitacji z Wydziału Filozoficznego UJ, co spotkało się z poparciem Rady WH, wyrażonym uchwałą z dnia 23 lutego 1938 r.¹⁰⁹ Informacja o niej została przekazana do Ministerstwa WRiOP, które 29 kwietnia 1938 r. zatwierdziło ten fakt¹¹⁰.

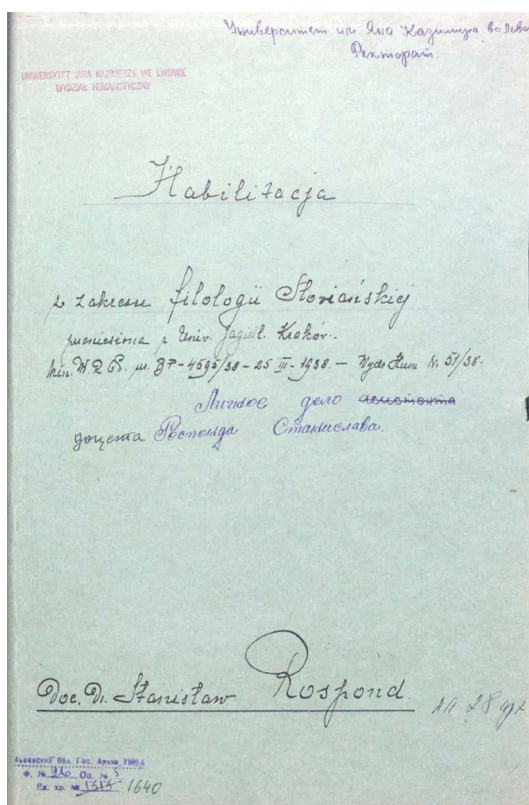
¹⁰⁶ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 158, k. 7, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_158_53830&view=single&p=12](#).

¹⁰⁷ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 158, k. 24, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_158_53830&view=single-&p=29](#).

¹⁰⁸ ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 158, k. 16, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_158_53830&view=single-&p=21](#).

¹⁰⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1640, k. 14 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1640_56714&view=single-&p=16](#).

¹¹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1640, k. 19 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1640_56714&view=single-&p=20](#).

II. 17. Okładka teczek osobowej Stanisława Rosponda zawierającej m.in. podanie o przeniesienie rozprawy habilitacyjnej

Rospond w swoich poszukiwaniach naukowych koncentrował się zwłaszcza na problemach historii języka i onomastyki słowiańskiej. W okresie krakowsko-lwowskim opublikował m.in. *Z geografii toponomastycznych typów sufiksalnych w Polsce. Patronymica* (1937), *Toponomastyka w służbie badań historyczno-osadniczych* (1938), *Ze studiów nad polską onomastyką* (cykl artykułów, od 1932 r.). Zajmował się również historią języka literackiego, wydając takie prace, jak *Czy Jan Seklucjan mazurzył?* (1937), *Kultura językowa w Polsce XVI wieku. I. Polemika poprawnościowa między J. Maleckim a J. Seklucjanem* (1938), *II. Polemika poprawnościowa J. Maleckiego z S. Murzynowskim* (1939).

Rospond często prowadził badania terenowe, wyjeżdżając także poza Polskę, na przykład w lipcu 1938 r. udał się na Słowację, aby badać osadnictwo polskie¹¹¹.

Na LNUIF pracował jeszcze w pierwszej połowie 1941 r., a po zajęciu Lwowa przez Niemców wyjechał z miasta. Później przebywał w podkrakowskich Liszkach, gdzie włączył się w tajne nauczanie. Wiosną 1945 r. powrócił na UJ, natomiast jesienią przyjechał do Wrocławia, aby współtworzyć Katedrę Języka Polskiego wchodzącą w skład Instytutu Filologii Polskiej i Słowiańskiej, którą kierował jako profesor do 1969 r. Był

¹¹¹ DAŁO, z. 26, op. 5, spr. 1640, k. 16, [AUWR_UA_000_26_0_5_1640_56714&view=single&p=17](https://www.dalozlota.pl/UA_000_26_0_5_1640_56714&view=single&p=17).

Il. 18. Kamienica, w której mieszkał Stanisław Rospond, Lwów, ul. P. Chmielowskiego 10, m 2 (styczeń 1939) (obecnie ul. Chlibowa 10)

także pierwszym rektorem WSP we Wrocławiu (działającej potem w Opolu), w której prowadził Katedrę Języka Polskiego. W latach 1958–1960 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filologicznego UW.

W latach powojennych pracował w Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych. Był autorem około 600 prac, w tym 55 książek, m.in. takich jak: *Zabytki języka polskiego na Śląsku* (1948), *Studia nad językiem polskim XVI wieku* (1949), *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej* (1951).

Zmarł 16 października 1982 we Wrocławiu. Został pochowany na cmentarzu Grabiszyńskim.

3. Asystentki Laboratorium Fonetyki Eksperymentalnej

Działające na UJK Laboratorium Fonetyki Eksperymentalnej formalnie podlegało romanistce Zygmuntowi Czernemu, jednak faktycznie od 1935 r. kierowała nim Maria Dłuska. Z jednostką tą byli związani zarówno poloniści, jak i sławiści oraz romanisci, którzy mogli uczestniczyć w prowadzonych przez Dłuską i jej asystentki ćwiczeniach kimograficznych, palatograficznych, a także w obserwacji bezpośredniej (ćwiczone m.in. słuch fonematyczny, analizowano cechy artykulacyjne głosek języków słowiańskich i francuskiego). LFE zasilały romanistki – asystentki Czernego, których postacie przedstawiamy poniżej.

Zofia Izdebska-Sokolnicka

Zofia Sokolnicka urodziła się 7 sierpnia 1905 r. we Lwowie. Była córką Gabriela Sokolnickiego – znanego lwowskiego profesora, rektora Politechniki Lwowskiej. Będąc absolwentką WH, z wykształcenia romanistką, została przyjęta do pracy na UJK jako asystentka młodsza w LFE na podstawie poruczenia obowiązków od 1 lutego do 30 września 1930 r. w wymiarze 6 godzin tygodniowo¹¹². Jej zatrudnienie w tym charakterze było następnie wielokrotnie przedłużane aż do 30 września 1934 r.

Po II wojnie została we Lwowie i pracowała m.in. jako wykładowczyni języka francuskiego na LNUIF; w 1982 r. wyjechała na stałe do Polski, gdzie niebawem zmarła.

Maria Oszczepalska

Maria Oszczepalska urodziła się 30 września 1912 r. w Daleszycach (województwo kieleckie). Ukończyła Państwowe Żeńskie Gimnazjum im. bł. Kingi w Kielcach, po maturze rozpoczęła studia na UJK w roku akademickim 1931/32 w zakresie filologii romańskiej¹¹³. Jako studentce IV roku na wniosek Czernego powierzono jej obowiązki zastępcy asystenta w LFE od 1 listopada 1934 r. do 31 sierpnia 1935 r. W 1938 r. zrezygnowała z asystentury na UJK i objęła posadę nauczycielki w Piekarach Śląskich¹¹⁴. Dalsze jej losy są nieznane.

Ewa Rzadkowska

Ewa Rzadkowska urodziła się 24 maja 1913 r. we wsi Niechcice w województwie łódzkim. Będąc absolwentką Wydziału Humanistycznego UJK, od 1 października 1937 r. do 31 sierpnia 1938 r. pracowała jako zastępca asystenta w LFE¹¹⁵ na miejsce M. Oszczepalskiej. Zgodnie z uchwałą Rady WH z kwietnia 1939 r.¹¹⁶ miała przyjąć obowiązki asystenta starszego na filologii romańskiej od 1 września 1939 r. do 31 sierpnia 1940 r. na miejsce polonistki i asystentki młodszej w Katerze Filologii Romańskiej Niny Wrabec (1912–2000)¹¹⁷. W dokumentach archiwalnych nie ma jednak informacji o objęciu przez Rzadkowską tej posady.

Od 1945 r. pracowała na Uniwersytecie Wrocławskim, a od 1953 r. była związana z romanistyką na Uniwersytecie Warszawskim (od 1970 r. jako profesor). Zajmowała się historią literatury francuskiej i przekładem.

Zmarła 14 kwietnia 2009 r. w Warszawie.

¹¹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 765, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_765_51600&view=single&p=4](#).

¹¹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1437, k.10, [AUWR_UA_000_26_0_5_1437_56743&view=single&p=10](#).

¹¹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1437, k. 66, [AUWR_UA_000_26_0_5_1437_56743&view=single&p=64](#).

¹¹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 657, k. 8, [AUWR_UA_000_26_0_5_657_52172&view=single&p=9](#).

¹¹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 657, k. 21 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_657_52172&view=single&p=24](#).

¹¹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 311, [AUWR_UA_000_26_0_5_311_51644](#).

Janina Kalita

Janina Kalita urodziła się 10 stycznia 1918 r. w Olewsku (ukr. Олевськ, obecnie Ukraina). W 1936 r. rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym UJK (filologia romańska). Jako studentka III roku została zatrudniona na stanowisku zastępcy asystenta (po M. Oszczepalskiej) w LFE na rok akademicki 1938/39¹¹⁸, z przedłużeniem umowy od 1 września 1939 r. do 31 sierpnia 1940 r.¹¹⁹.

4. Metodycy nauczania literatury i języka polskiego

Kształcenie przyszłych nauczycieli polonistów zostało rozwinięte na UJK przez Juliusza Kleinera i obejmowało dwustopniowe seminaria oraz trzystopniowe ćwiczenia, związane z realizacją takich przedmiotów z metodyki historii i teorii literatury, jak teoria i metodyka badań literackich (wraz z krytyką i analizą tekstu), lektura i literatura polska w szkole średniej i literatura polska w klasach wyższych szkoły średniej. W ramach przygotowania do zawodu nauczyciela na polonistyce lwowskiej odbywały się także wykłady i ćwiczenia z dydaktyki, które obejmowały metodykę nauczania literatury i języka ojczystego. Zajęcia tego rodzaju miały charakter praktyczny (pokazowe lekcje) i były prowadzone przez doświadczonych nauczycieli gimnazjalnych, zatrudnianych na zlecenie. Ich sylwetki zostały zaprezentowane poniżej.

Juliusz Balicki

Juliusz Balicki urodził się w 1890 r. Był nauczycielem VI Państwowego Gimnazjum we Lwowie. Jest autorem wielu podręczników do języka polskiego i literatury oraz współautorem ze Stanisławem Maykowskim najlepszych podręczników do nauki języka polskiego, m.in. *Kraj lat dziecińczych. Pierwszy rok nauki języka polskiego w szkołach średnich ogólnokształcących*, Lwów 1926, *Będziem Polakami. Drugi rok nauki języka polskiego w szkołach średnich ogólnokształcących*, Lwów 1928, *Okno na świat: szósty rok nauki języka polskiego w szkołach powszechnych*, Lwów 1934. Na mocy uchwały senatu UJK z 21 listopada 1927 r. Balickiemu powierzono w roku akademickim 1927/28 lektorat dydaktyki języka polskiego, co Ministerstwo WRiOP zatwierdziło reskryptem z 30 listopada 1927 r.¹²⁰ Zajęcia te były również kontynuowane w roku akademickim 1928/29, a następnie w kolejnych latach jako ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego (do 1930 r.).

Zmarł 16 kwietnia 1963 r. w Tarnowie.

¹¹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 781, k. 7 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_781_56853&view=single&p=8](#).

¹¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 781, k.12, [AUWR_UA_000_26_0_5_0781_56853&view=single&p=13](#).

¹²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 52, k.1 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_52_49131&view=single&p=2](#).

Zygmunt Gerstmann

Zygmunt Gerstmann prowadził na UJK zajęcia z dydaktyki języka polskiego w ramach godzin zleconych w roku akademickim 1930/31¹²¹. Miał wtedy w 2 i 3 trymestrze 1 godzinę wykładu „Główne zasady nauczania języka polskiego w szkołach średnich” i 2 godziny ćwiczeń tygodniowo „Lektura czytanek dla klas I–III gimnazjum” (w zastępstwie za Balickiego)¹²². Był dyrektorem Żeńskiego Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza w Drohobyczu, a także nauczycielem gimnazjalnym we Lwowie.

Po II wojnie światowej zamieszkał w Bytomiu, gdzie zmarł ok. 1960 r.

Ryszard Skulski

Ryszard Skulski urodził się 4 lutego 1890 r. w Sołotwinie (ukr. Солотвин, obecnie Ukraina). Ukończył filologię polską i klasyczną na UJK, w roku szkolnym 1912/13 odbył w lwowskim VI Gimnazjum praktykę nauczycielską pod kierunkiem Juliusza Kleinera (język polski) i Jana Oki (język łaciński). Egzamin nauczycielski zdał w 1913 r., a w 1914 r. uzyskał stopień doktora. Walczył w I wojnie światowej, uczestniczył w obronie Lwowa. Jako nauczyciel pracował w państwowych i prywatnych gimnazjach (we Lwowie uczył do 1941 r., a następnie do 1944 r. uczestniczył w tajnym nauczaniu). W wydawnictwie „Ossolineum” redagował podręczniki szkolne (razem z Henrykiem Gaertnerem i Stanisławem Łempickim *Między dawnymi a nowymi laty. Czytania dla I klasy gimnazjów*, 1937). Należał do organizacji związanych z oświatą, pracował też jako zastępca Ministerialnej Podkomisji do Oceny Książek i Podręczników Szkolnych. Prowadził również działalność naukową, publikując w czasopismach takich jak „Pamiętnik Literacki” i „Przegląd Humanistyczny”; pełnił też funkcję sekretarza Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Badał dzieje polonistyki gimnazjalnej, opracowując takie problemy, jak: *Pierwsze ślady recepcji Mickiewicza w szkole polskiej* (1934), *„Pan Tadeusz” jako książka szkolna* (1934), *Krasicki jako autor szkolny* (1936), *Z dziejów polonistyki lwowskiej* (1936), a także podejmując analizę zagadnień komparatystycznych, np. *Owidiusz – Polakiem* (1913).

Skulski prowadził w latach 1931–1939 na UJK zajęcia z dydaktyki języka polskiego (metodyka nauczania literatury polskiej i powszechnej). Były to „ćwiczenia zlecone” w liczbie 3 (1931/32)¹²³ lub 2 godzin tygodniowo (1937–1939)¹²⁴. Podczas okupacji sowieckiej nie pracował na UJK, a po zajęciu Lwowa przez Niemców brał udział w tajnym nauczaniu.

¹²¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 407, k.1 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_407_51619&view=single&p=3](#).

¹²² DALO, z. 26, op. 5, spr. 407, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_407_51619&view=single&p=4](#).

¹²³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1739, k.1 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1739_56692&view=single&p=2](#).

¹²⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1739, k. 2 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1739_56692&view=single&p=3](#).

W 1945 r. pracował jako nauczyciel w gimnazjum i liceum w Tuchowie, a 1947 r. przeniósł się do Krakowa i uczył w jednym z tamtejszych liceów. Kontynuował badania naukowe. Zmarł w 1951 r.

Juliusz Kijas

Urodził się 23 kwietnia 1899 r. w Głogowie koło Rzeszowa. Ukończył UJ (doktorat w 1922 r. na podstawie rozprawy *Kaczkowski jako współzawodnik Sienkiewicza*), na UJK od 1935 r. do 1939 r. prowadził zajęcia z metodyki nauczania języka ojczystego. Od 1922 r. był „etatowym urzędnikiem państwowym”, czyli profesorem w gimnazjach Rzeszowa, Przemyśla i Lwowa. W 1932 r. został kierownikiem Ogniska Metodycznego Nauki Języka Polskiego we Lwowie¹²⁵.

Kijas na zajęciach analizował wybrane zagadnienia metodyczne na podstawie podręczników gimnazjalnych; wymagał także od studentów przygotowania i omówienia lekcji oraz ich obserwowania i prowadzenia. W roku akademickim 1937/38 oraz 1938/39 prowadził 2 godz. ćwiczeń w tygodniu¹²⁶. Badania naukowe Kijasa dotyczyły historii literatury, zwłaszcza twórczości H. Sienkiewicza: *Źródła historyczne „Ogniem i mieczem”* (1927), *Źródła historyczne „Potopu”* (1936). Podczas okupacji niemieckiej brał udział w tajnym nauczaniu.

Po II wojnie światowej pracował na UJ, w 1951 r. został adiunktem, a w 1959 r. otrzymał habilitację na podstawie pracy *Michał Czajkowski pod urokiem Sienkiewicza*. Karierę naukową zakończył jako docent.

Zmarł 7 lutego 1967 r. w Krakowie.

Podsumowanie

Językoznawstwo polskie na Uniwersytecie Lwowskim reprezentowali znakomici badacze. Początkowo zajmowali się nie tylko językiem polskim, lecz także innymi językami słowiańskimi, a więc ich działalność obejmowała również slawistykę. Szczególnie zasłużyli się na tym polu dwaj wybitni językoznawcy: Tadeusz Lehr-Splawiński i Jerzy Kuryłowicz, odkrywając prawa dotyczące rozwoju języka prasłowiańskiego i języków słowiańskich, co miało istotny wpływ na rozwój polskiej fonetyki historycznej. Nie bez znaczenia są też wybitne osiągnięcia w zakresie fonologii (zwłaszcza Henryka Ułaszyńskiego, Jerzego Kuryłowicza i Zdzisława Stieberta) oraz fonetyki (Marii Dłuskiej), a także polskiej stylistyki i systemu słotwórczego (Henryka Gaertnera). Należy także podkreślić dokonania dialektologiczne Kazimierza Nitscha i Zdzisława Stieberta oraz onomastyczne

¹²⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 846, k.1 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_846_56844&view=single&p=3](#).

¹²⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 846, k. 3 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_846_56844&view=single&p=5](#).

Witolda Taszyckiego i Stanisława Rosponda. Na uwagę zasługuje także niezwykle owocna dla polskiej ortografii współpraca Witolda Taszyckiego i Stanisława Jodłowskiego, która przyczyniła się do ustalenia zasad pisowni polskiej. Stwierdzić zatem wypada, że to właśnie dzięki badaniom prowadzonym przez lwowskich uczonych rozwinęło się językoznawstwo polskie, osiągając w dwudziestoleciu międzywojennym wysoki poziom.

Po II wojnie światowej lingwiści wykształceni we Lwowie tworzyli lub wspomogli tworzenie polonistyk na uniwersytetach w całej Polsce, na przykład T. Lehr-Splawiński kierował Katedrą Sławistyki na UJ, a W. Taszycki był kierownikiem kilku katedr na tym samym uniwersytecie. Z. Stieber kontynuował pracę na uniwersytetach w Łodzi i Warszawie. S. Bąk, S. Rospond i J. Kuraszkiewicz zakładali polonistykę na Uniwersytecie Wrocławskim, S. Hrabec natomiast pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika i później na Uniwersytecie Łódzkim. Dzięki ich pracy naukowej prowadzonej we Lwowie powojenne językoznawstwo polskie nie zaczynało wszystkiego od nowa, lecz kontynuowało wcześniejsze osiągnięcia.

Tabela 1. Profesorowie i docenci lwowskiej polonistyki

Lp.	Imię i nazwisko	Okres działalności na UL/UJK/LNUIF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUIF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUIF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
1.	Antoni Małeckie	1856–1873	1866–1867 dziekan Wydziału Filozoficznego 1871–1873 rektor UJK	- Gramatyka polska - Praktyczne ćwiczenia w języku polskim (<i>publice</i>) - Gramatyka języka polskiego ze stanowiska filologii porównawczej
2.	Antoni Kalina	1877–1904	1887 profesor nadzwyczajny 1894 dziekan Wydziału Filozoficznego 1895 prodziekan Wydziału Filozoficznego 1904 – rektor UJK	- Nauka o koniugacji języka polskiego z uwzględnieniem języka starosłowiańskiego - Historia języka polskiego - Deklinacja języka polskiego
3.	Adam Kryński	1908–1914	1908 kierownik Katedry Filologii Słowiańskiej	- Morfologia języka polskiego - Objaśnienia zabytków starosłowiańskich i staropolskich - Objaśnianie zabytków staropolskich wraz z ćwiczeniami - O słowie polskim i jego koniugacji
4.	Kazimierz Nitsch	1916–1920	profesor zwyczajny	- Dzisiejszy język polski - Głosownia języka polskiego - Historyczno-porównawcza morfologia języka polskiego: I. Koniugacja - Koniugacja języka polskiego, część II: Znaczenie i używanie form - O mowie Kaszubów - Ćwiczenia w gramatyce polskiej (dla początkujących jako wstęp do seminarium)
5.	Henryk Ułaszyn	1920–1922	profesor zwyczajny	- Fonetyka opisowa języka polskiego - Seminarium w zakresie języka polskiego - Głosownia historyczna języka polskiego - Proseminarium języka polskiego dla początkujących - Seminarium języka polskiego, czytanie i objaśnianie tekstów staropolskich

Lp.	Imię i nazwisko	Okres działalności na UL/UJK/LNUIF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUIF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUIF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
6.	Tadeusz Lehr-Splawinski	1922–1929	profesor zwyczajny	– Zabytki językowe staropolskie do końca XV wieku – Objawianie wybranych tekstów staropolskich (seminarium) – Głosownia polska – Morfologia polska – Składnia języka polskiego – Dialektologia polska – Polskie samogłoski ścięśnione i ich pochodzenie – Proseminarium polskie: Ćwiczenia w zakresie gramatyki polskiej i staro-cerkiewno-słowiańskiej – Proseminarium języka polskiego (ze współudziałem asyst. S. Bąka) – Seminarium języka polskiego: Czytanie i objaśnianie tekstów staropolskich i staro-cerkiewno-słowiańskich (wspólnie z asystentem dr. J. Janowem) – Seminarium języka polskiego: Lektura tekstów staropolskich, staro-cerkiewno-słowiańskich i polskich dialektycznych (ze współudziałem asyst. S. Bąka)
7.	Henryk Gaertner	1926–1935	1926–1934 profesor nadzwyczajny 1934–1935 profesor zwyczajny	– Przegląd zabytków języka staropolskiego – Głosownia historyczna języka polskiego – Historyczna fleksja języka polskiego – Rozwój form czasownika – Dialekty polskie – Składnia języka polskiego – Dydaktyka gramatyki języka polskiego – Słowotwórstwo polskie – Zarys dziejów języka polskiego – Zadania i metody badań stylistyczno-językowych – Zarys stylistyki językowej – Teoria zdania i wyrażen syntaktycznych – Wstęp do nauki o języku polskim – Historia języka polskiego do końca XV wieku

Lp.	Imię i nazwisko	Okres działalności na UL/UJK/LNUiF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUiF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUiF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
8.	Witold Taszycki	1929–1940 od 1936 profesor zwyczajny	1929–1936 profesor nadzwyczajny; kierownik Seminarium Słowiańskiego 1936–1940 profesor zwyczajny; kierownik Zakładu Języka Polskiego	– Polskie nazwy miejscowe – Głosowania historyczna języka polskiego – Wybrane zagadnienia z zakresu polskich nazw osobowych i miejscowych – Problem pochodzenia polskiego języka literackiego – Wstęp do dziejów języka polskiego – Gramatyka opisowa średniowiecznej polszczyzny – Polskie nazwy miejscowe – Nazwiska polskie – Ćwiczenia z języka polskiego dla początkujących – Językoznawstwo polskie w latach 1915–1934 – Wskazówki bibliograficzne do studium języka polskiego – Gramatyka historyczna języka polskiego – Dialekty języka polskiego
9.	Maria Dłuska	1935–1941	1934 adiunkt 1935 kierownik Laboratorium Fonetyki Eksperymentalnej 1936 docent	– O elementach fonetyki eksperymentalnej i opisowej – Z pogranicza polskiej fonetyki i fonologii – Ćwiczenia palatograficzne – Ćwiczenia kimograficzne – Ćwiczenia fonetyczne wyższe dla polonistów – Czynniki muzyczne w prozie i poezji – Elementy rytmiki*
10.	Zdzisław Stieber	1937–1940	profesor nadzwyczajny	– Dialekt kaszubski – Dialektologia

*Przewidziane były na rok akademicki 1939/40 (Chrostek 2016: 517).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/434364/edition/347334/content> [dostęp online: 29.02.2024].

Tabela 2. Pomocnicze siły naukowe: asystenci i adiunkci

Lp.	Imię i nazwisko	Lata działalności na UL/UJK/LNUiF	Stopień naukowy, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUiF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUiF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
1.	Stefania Wójcik	1921–1922	1921–1922 asystentka młodsza II stopnia; Katedra (Seminarium) Języka Polskiego	–
2.	Janina Dalbor	1921–1923	1921–1922 asystentka młodsza III stopnia; 1922–1923 asystentka młodsza I stopnia; Katedra (Seminarium) Języka Polskiego	–
3.	Stanisław Bąk	1925–1928	1925–1926 asystent młodszy; 1926–1929 asystent starszy (zrezygnował 6.09.1928); doktor w Katedrze Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej	– Proseminarium języka polskiego dla początkujących (ze współudziałem prof. H. Gaertnera) – Seminarium języka polskiego: Lektura tekstów staro-cerkiewno-słowiańskich, staropolskich i polskich gwarowych dla młodszych słuchaczy (ze współudziałem prof. H. Gaertnera) – Seminarium języka polskiego: Lektura tekstów staropolskich, staro-cerkiewno-słowiańskich i polskich dialektycznych (ze współudziałem prof. T. Lehra-Spławińskiego) – Proseminarium z języka polskiego (ze współudziałem prof. T. Lehra-Spławińskiego) – Proseminarium języka polskiego dla początkujących (wspólnie z doc. J. Janowem); – Proseminarium języka polskiego (wspólnie z doc. J. Janowem)
4.	Władysław Kuraszkiewicz	1928–1929	1928–1929 asystent starszy w Katedrze Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej; doktor	–

Lp.	Imię i nazwisko	Lata działalności na UL/UJK/LNUIF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUIF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUIF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
5.	Stanisław Jodłowski	1929–1932	1929–1932 asystent starszy w Katedrze Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej; doktor	–
6.	Franciszek Jakubowski	1930–1934	1930–1932 asystent młodszy; 1932–1934 asystent starszy w Katedrze Filologii Słowiańskiej i Języka Polskiego; doktor	–
7.	Zygmunt Rysiewicz	1932–1936	1932–1933 asystent młodszy wolontariusz; 1933–1936 asystent starszy w Katedrze Języka Polskiego; doktor	–
8.	Stefan Hrabec	1932–1940*	1932 demonstrator i zastępca asystenta; 1932–1934 zastępca asystenta; 1934–1937 asystent młodszy; 1937–1940 asystent starszy w Katedrze Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej; doktor	–
9.	Stanisław Rospond	1936–1941	1936–1941 asystent starszy w Katedrze Języka Polskiego; docent, doktor	– Proseminarium języka polskiego (z prof. W. Taszyckim) – Toponomastyka w służbie badań historyczno-osadniczych

* Znak zapytania wskazuje na brak informacji i/lub informacji pewnych dotyczących rzeczywistego końca zatrudnienia na UJK/LNUIF.

– (kreska) brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/434364/edition/347334/content> [dostęp online: 29.02.2024].

Tabela 3. Laboratorium Fonetyki Eksperymentalnej (LFE)

Lp.	Imię i nazwisko	Lata działalności na UL/UJK/LNUIF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUIF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUIF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)	Uczniowie (wybór)
1.	Maria Dłuska	1935–1941	1934 adiunkt 1935 kierownik LFE 1936 docent	– O elementach fonetyki eksperymentalnej i opisowej – Z pogranicza polskiej fonetyki i fonologii – Ćwiczenia palatograficzne – Czynniki muzyczne w prozie i poezji – Elementy rytmiki – Słowo i jego znaczenie** – Mowa jako zjawisko historyczne** – Mowa a dialekt** – Historia pisma** – Historia lingwistyki**	Zdzisława Kopezyńska, Lucylla Pszczółowska, Stefan Sawicki, Adam Kulawik, Tadeusz Kuryś, Zbigniew Siatkowski, Stanisław Balbus
2.	Zofia Izdebska-Sokolnicka	1930–1934	1930–1934 asystentka młodsza w LFE; doktor	Ze współudziałem prof. Z. Czernego: – Ćwiczenia z fonetyki eksperymentalnej dla początkujących – Kierownictwo prac samodzielnych – Kurs przygotowawczy do ćwiczeń wyższych dla starszych studentów	
3.	Maria Oszczepalska	1934–1935	1934–1935 zastępca asystenta w LFE	–	
4.	Ewa Rządowska	1937–1938	1937–1938 zastępca asystenta w LFE	–	
5.	Janina Kalita	1938–1940?	1938–1940 zastępca asystenta w LFE	–	

* Znak zapytania wskazuje na brak informacji i/lub informacji pewnych dotyczących rzeczywistego końca zatrudnienia na UJK/LNUIF.
** Zajęcia planowane do realizacji w roku akademickim 1940/41 (Ingłot 1995: 250).
– (kreska) brak danych
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/434364/edition/347334/content> [dostęp online: 29.02.2024].

Tabela 4. Metodycy nauczania literatury i języka polskiego

Lp.	Imię i nazwisko	Lata działalności na UL/UJK/LNUIF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUIF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUIF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
1.	Juliusz Baliński	1927–1930	doktor; lektorat dydaktyki języka i literatury polskiej na Wydziale Humanistycznym (godziny zlecone)	– Dydaktyka języka polskiego w szkołach średnich ogólnokształcących – Analiza literacka w szkole średniej – Ćwiczenia praktyczne z zakresu dydaktyki języka polskiego (programy, lektura, referaty, lekcje teoretyczne, omawianie lekcji praktycznych) – Dydaktyka języka polskiego (lektura i literatura) – Wypracowania piśmienne oraz ćwiczenia w mówieniu w szkole średniej – Ćwiczenia z zakresu dydaktyki języka polskiego (omawianie lekcji teoretycznych i praktycznych, referaty, sprawozdania itd.)
2.	Zygmunt Gerstmann	1930–1931	doktor; ćwiczenia zlecone z dydaktyki języka polskiego na Wydziale Humanistycznym	– Zasady lektury utworów literackich w szkole średniej – Ćwiczenia: Interpretacja „lektury podstawowej” dla kl. VI gimnazjum – Zagadnienie tzw. historii literatury w szkole – Ćwiczenia: <i>Nie-Boska komedia</i> Krasńskiego jako przedmiot lektury szkolnej – O ćwiczeniach w mówieniu i wypracowaniach piśmiennych z języka polskiego – Ćwiczenia: Twórczość liryczna A. Asnyka jako przedmiot lektury szkolnej
3.	Ryszard Skulski	1931–1939	doktor; ćwiczenia zlecone z dydaktyki języka polskiego na Wydziale Humanistycznym	– Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego: Lektura na tzw. stopniu średnim i wyższym – Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego: Lektura według nowych programów szkolnych – Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego: Lektura w kl. I i II nowego gimnazjum – Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego: Lektura w kl. I, II i III nowego gimnazjum – Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego. Lektura w nowym gimnazjum ze szczególnym uwzględnieniem klasy IV – Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego. Lektura w nowym gimnazjum i liceum według nowych programów i nowych podręczników – Ćwiczenia z dydaktyki języka polskiego. Lektura nowych wypisów gimnazjalnych i licealnych

Lp.	Imię i nazwisko	Lata działalności na UL/UJK/LNUIF	Stopień naukowy, jednostka, pełniona funkcja na UL/UJK/LNUIF	Nazwy prowadzonych zajęć (wykłady, seminaria, ćwiczenia) na UL/UJK/LNUIF (wybór przedmiotów z zakresu językoznawstwa polskiego)
4.	Juliusz Kijas	1935–1939	doktor; ćwiczenia zlecone z dydaktyki nauki o języku na Wydziale Humanistycznym	– Główne zagadnienia dydaktyki nauki o języku w nowym gimnazjum (ilustrowane lekcjami praktycznymi w Ognisku Metodycznym nauki języka polskiego) – Zasadnicze formy ćwiczeń w mówieniu i w pisaniu w nowym gimnazjum – Nauka o języku w kl. III i IV nowego gimnazjum (ćwiczenia ilustrowane lekcjami w Ognisku Metodycznym nauki języka polskiego) – Nauka o języku polskim w pierwszych dwu klasach nowego gimnazjum (ćwiczenia ilustrowane lekcjami w Ognisku Metodycznym nauki języka polskiego) – Zagadnienia językowe w kl. I liceum ogólnokształcącego (ćwiczenia ilustrowane lekcjami w Ognisku Metodycznym nauki języka polskiego) – Dydaktyka ćwiczeń w mówieniu i pisaniu w gimnazjum i liceum (ilustrowana lekcjami) – Nauka o języku w dwu wyższych klasach gimnazjum (ilustrowana lekcjami) – Zagadnienia językowe w liceum ogólnokształcącym (ilustrowane lekcjami)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/434364/edition/347334/content> [dostęp online: 29.02.2024].

Bibliografia

Źródła archiwalne

ALNUIF – Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (ukr. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка)

Zespół P-119, opis 1: Sprawy osobowe pracowników

z. P-119, op. 1, spr. 253 – Czerny Zygmunt

z. P-119, op. 1, spr. 476 – Hrabec Stefan

z. P-119, op. 1, spr. 495 – Kalita Janina

z. P-119, op. 1, spr. 80 – Kleiner Juliusz

z. P-119, op. 1, spr. 102 – Longchamps de Brier Roman

z. P-119, op. 1, spr. 544 – Olszewska Halina

z. P-119, op. 1, spr. 158 – Rospond Stanisław

z. P-119, op. 1, spr. 249 – Taszycki Witold

AUWr – Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego

sygn. 138/443 – Bąk Stanisław

sygn. 138/Rospond Stanisław

DALO – Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (ukr. Державний архів Львівської області)

Zespół 26, opis 5: Sprawy personalne grona profesorskiego i urzędników

z. 26, op. 5, spr. 52 – Balicki Juliusz

z. 26, op. 5, spr. 142 – Bąk Stanisław

z. 26, op. 5, spr. 164 – Bruchnalski Wilhelm

z. 26, op. 5, spr. 2068 – Czerny Zygmunt

z. 26, op. 5, spr. 545 – Dalbor Janina

z. 26, op. 5, spr. 583 – Dłuska Maria

z. 26, op. 5, spr. 408 – Gaertner Henryk

z. 26, op. 5, spr. 334 – Gawroński Andrzej

z. 26, op. 5, spr. 407 – Gerstmann Zygmunt

z. 26, op. 5, spr. 484 – Hrabec Stefan

z. 26, op. 5, spr. 2232 – Jakubowski Franciszek

z. 26, op. 5, spr. 2250 – Janów Jan

z. 26, op. 5, spr. 652 – Jodłowski Stanisław

z. 26, op. 5, spr. 779 – Kalina Antoni

z. 26, op. 5, spr. 781 – Kalita Janina

z. 26, op. 5, spr. 846 – Kijas Juliusz

z. 26, op. 5, spr. 847, 848 – Kleiner Juliusz

z. 26, op. 5, spr. 986 – Krček Franciszek

z. 26, op. 5, spr. 990 – Kryński Adam

- z. 26, op. 5, spr. 1028 – Kucharski Eugeniusz
z. 26, op. 5, spr. 1016 – Kuraszkiewicz Władysław
z. 26, op. 5, spr. 1016 – Kuryłowicz Jerzy
z. 26, op. 5, spr. 1089 – Leciejewski Jan
z. 26, op. 5, spr. 1086 – Lehr-Spławiński Tadeusz
z. 26, op. 5, spr. 1096 – Longchamps Roman
z. 26, op. 5, spr. 1178 – Małeckie Antoni
z. 26, op. 5, spr. 1357 – Nitsch Kazimierz
z. 26, op. 5, spr. 1396 – Ogonowski Emilian
z. 26, op. 5, spr. 1437 – Oszczepalska Maria
z. 26, op. 5, spr. 1512 – Pilat Roman
z. 26, op. 5, spr. 1640 – Rospond Stanisław
z. 26, op. 5, spr. 1669 – Rysiewicz Zygmunt
z. 26, op. 5, spr. 657 – Rzadkowska Ewa
z. 26, op. 5, spr. 1739 – Skulski Ryszard
z. 26, op. 5, spr. 765 – Sokolnicka-Izdebska Zofia
z. 26, op. 5, spr. 2168 – Stieber Zdzisław
z. 26, op. 5, spr. 1858 – Taszycki Witold
z. 26, op. 5, spr. 1883, 1884 – Tołłoczko Stanisław
z. 26, op. 5, spr. 1920 – Ułaszyn Henryk
z. 26, op. 5, spr. 225 – Weigl Rudolf
z. 26, op. 5, spr. 321 – Wójcik Stefania
z. 26, op. 5, spr. 311 – Wrabec Nina

Opracowania. Źródła drukowane i internetowe

- Bednarczuk Leszek (2011): *Językoznawstwo na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae fundationis celebranti in memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 209–223.
- Brzezińska Anna Weronika, Czachowski Hubert (2016): *Wielkopolanin we Lwowie. Antoni Kalina (1846–1906) – sławista i etnograf*, Wrocław–Ostrów Wielkopolski
[<https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/80583/edition/78747>] [dostęp online: 28.12.2023].
- Chrostek Mariusz (2016): *Złote lata polonistyki lwowskiej (1919–1939)*, Rzeszów.
- Dybiec Julian (2011): *Uniwersytet Lwowski pod zaborem austriackim*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae fundationis celebranti in memoriam*.

- Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 65–76.
- Finkel Ludwik (1894): *Historia Uniwersytetu Lwowskiego do r. 1869*, cz. 1, [w:] L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów, 3–351
[<https://polona.pl/item/historia-universytetu-lwowskiego,NDkxMDMz>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Inglot Mieczysław (1995): *Polska kultura literacka Lwowa lat 1939–1941. Ze Lwowa i o Lwowie*, Wrocław.
- Kamieniecki Jan (2015): *Z Wrocławia przez Berlin do Lwowa. Antoniego Kaliny wkład do badań nad dziejami języka polskiego*, [w:] *Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність. Збірник праць з нагоди десятиліття кафедри польської філології Львівського національного університету імені Івана Франка / Język polski i polonistyka w Europie Wschodniej: przeszłość i współczesność. Praca zbiorowa z okazji dziesięciolecia Katedry Filologii Polskiej Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki*, ред. І. Бундза et al., Київ, 75–86.
- Kronika. Pogrzeb ś.p. Antoniego Kaliny* (1906), „Gazeta Lwowska” 105
[<https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/42882/edition/37313/content>] [dostęp online: 15.07.2024].
- Lesiakowski Andrzej Piotr (2018): „Gramatyka języka polskiego większa” Antoniego Małeckiego – gramatyka, która wprowadziła metodę historyczno-porównawczą do polskich badań nad językiem, „Poradnik Językowy” 6, 103–109.
- Malec Maria (2009): *Witold Taszycki (1898 – 1979)*, „LingVaria” 2 (8), 171–178.
- Maślanka Julian (2011): *Lwowskie literaturoznawstwo*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimum anniversarium suae fundationis celebranti im memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 350–374.
- Matczuk Alicja (2019): *Adam Antoni Kryński jako twórca bibliografii językoznawstwa polskiego*, „Prace Filologiczne” 73, 245–260
[<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.journals.polon.uw.edu.pl/index.php/pf/article/download/494/407/&ved=2-ahUKEwimwtue7-WJAXiRvEDHWxZLO8QFnoECBgQAQ&usq=AOvVaw3HaEv4NWq7r0NR3J76nqeQ>] [dostęp online: 30.12.2021].

- Nicieja Stanisław Sławomir (1998): *Łyczaków, dzielnica za Styksem*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Nowi profesorowie na Uniwersytecie Lwowskim (1936), „Gazeta Lwowska” 245
[<https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/50284/edition/44597?language=en>] [dostęp online: 29.12.2023].
- Redzik Adam (2017): *Zarys historii Uniwersytetu Jana Kazimierza (perspektywa ustrojowa i ogólnouniwersytecka)*, [w:] *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 43–196.
- Rudnik-Karwatowa Zofia (2013): *Bibliografia prac naukowych Zdzisława Stiebera*, [w:] *Zdzisław Stieber (1903–1980). Materiały i wspomnienia*, red. D. Rembiszewska, 173–215
[<https://ispan.waw.pl/ireteslaw/handle/20.500.12528/1947>] [dostęp online: 18.11.2024].
- Skarżyński Mirosław (2003): *Poznańskie lata Henryka Ułaszyna*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Seria Językoznawcza 19 (1), 199–220
[https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_pspsj_2012_19_1_15/c/2303-2290.pdf&ved=2ahUKEwiCiJ3z7u-JAxVbR_EDHSF6L_8QFnoECBYQAQ&usg=AOvVaw24HiySggFu66kpQCDS_bAe] [dostęp online: 10.09.2024].
- Sroka Łukasz Tomasz (2017): *Wydział Humanistyczny*, [w:] *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 553–666.
- Starzyński Stanisław (1894): *Historia Uniwersytetu Lwowskiego 1869–1894*, cz. 2, [w:] F. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów
[<https://polona.pl/item/historia-universytetu-lwowskiego,NDkxMDMz>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Stieber Zdzisław (2013): *Lwowskie wspomnienia*, [w:] *Zdzisław Stieber (1903–1980). Materiały i wspomnienia*, red. D. Rembiszewska, 245–266
[<https://ispan.waw.pl/ireteslaw/handle/20.500.12528/1947>] [dostęp online: 18.11.2024].
- Szober Stanisław (1934): *Adam Antoni Kryński: życie i praca*, Warszawa
[<https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/33395/edition/32529?language=pl>] [dostęp online: 30.12.2021].
- Urbańczyk Stanisław (1993): *Dwieście lat polskiego językoznawstwa (1751–1950)*, Kraków.
- Wojtycza Janusz: *Stieber Zdzisław*, [w:] *Internetowy polski słownik biograficzny*
[www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/zdzislaw-stieber] [dostęp online: 29.12.2023].
- Wrzesiński Wojciech (2011): *Ostatnie lata dziejów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae fundationis celebranti im memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzystu pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 436–454.

Żłabowa Janina [Biogram]

[<https://tmjp.pl/wp-content/uploads/2023/01/Janina-Zlabowa.pdf>] [dostęp online: 02.03.24].

Żukowski Przemysław Marcin (2011): *Młodzież Uniwersytetu we Lwowie na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae fundationis celebranti in memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzydziestej pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 410–434.

Spis ilustracji

1. Dwie ostatnie strony recenzji habilitacji Antoniego Kaliny podpisanej przez Romana Pilata (1878)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 7.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=9&browser=seadragon..... 152
2. Informacja z Zakładu pogrzebowego „Concordia” o pogrzebie Antoniego Kaliny (1906)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 779, k. 62.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_779_52158&view=single&p=66&browser=seadragon..... 154
3. Grobowiec rodziny Ciemienieńskich. Cmentarz Łyczakowski (pole 59b, grób nr 82) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024)..... 154
4. Telegram z Ministerstwa Wyznań i Oświaty w sprawie powierzenia Adamowi Kryńskiemu wykładów z filologii słowiańskiej na rok akademicki 1914/15
DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 42.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=41&browser=seadragon..... 155
5. Odpowiedź Adama Kryńskiego w sprawie objęcia posady na Uniwersytecie Lwowskim (1907)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 61.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=56&browser=seadragon..... 156
6. Podziękowania skierowane do Adama Kryńskiego za jego pracę (1915)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 990, k. 26 recto + verso.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_990_56817&view=single&p=26&browser=seadragon..... 157
7. Postanowienie Wydziału Filozoficznego w sprawie zwolnienia Kazimierza Nitscha na własną prośbę (1920)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 1357, k. 10.

https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1357_56751&view=single&p=11&browser=seadragon	159
8. Maria Tarnawska i Tadeusz Lehr-Spławiński (Lwów, ul. Akademicka, obecnie prospekt T. Szewczenki) (ze zbiorów Joanny Tarnawskiej, uzyskane przez Tomasza Pudłockiego).....	162
9. Grobowiec rodziny Wehrsteinów. Cmentarz Łyczakowski (pole 11, grób nr 24c) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024).....	164
10. Poświadczenie przyjęcia przez Witolda Taszyckiego funkcji kierownika Seminarium Słowiańskiego na UJK (1929) DALO, z. 26, op. 5, spr. 1858, k. 20a recto. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1858_56657&view=single&p=24&browser=seadragon	165
11. Odpis dyplomu doktorskiego Marii Dłuskiej (1935) DALO, z. 26, op. 5, spr. 583, k. 5. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_583_52186&view=single&p=8&browser=seadragon	166
12. Mianowanie asystentem młodszym Janiny Dalbor (1921) DALO, z. 26, op. 5, spr. 545, k. 9. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_545_52194&view=single&p=11&browser=seadragon	169
13. Stanisław Bąk (Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. 138/443 – Stanisław Bąk, fot. s. 1)	170
14. Zygmunt Rysiewicz (1935) DALO, z. 26, op. 5, spr. 1669, k. 4. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1669_56711&view=single&p=5&browser=seadragon	173
15. Kamienica, w której mieszkał Stefan Hrabec. Lwów, ul. B. Pierackiego 50, II piętro (grudzień 1939) (obecnie ul. Żalaznyczna 50) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024)	174
16. Stanisław Rospond (Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. 138/Rospond Stanisław, fot. s. 3).....	175
17. Okładka teczki osobowej Stanisława Rosponda zawierającej m.in. podanie o przeniesienie rozprawy habilitacyjnej DALO, z. 26, op. 5, spr. 1640. https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1640_56714&view=single&p=1&browser=seadragon	176
18. Kamienica, w której mieszkał Stanisław Rospond, Lwów, ul. P. Chmielowskiego 10, m 2 (styczeń 1939) (obecnie ul. Chlibowa 10) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata; 2024)	177